

ANDEBØLLE

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

Navn: Andebølle	Navnetype: -bølle.
--------------------	-----------------------

Bemærkninger:

Andebølle er nævnt første gang 1427 i formen Andæbølæ. Forleddet er sandsynligvis enten mandsnavnet "Anund" eller genitiv pluralis af fuglevnavnet "and", som er blevet brugt som tilnavn. Efterleddet er "-bølle", som formodentlig betyder "enkeltgård, helgård".

Anlægstype: Udflytterbebyggelse	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder.
------------------------------------	---------------------------------------

Bemærkninger:

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten (slynget vejby).

Rektangulær, reguleret vej- og vejforteby. Bebyggelsen ligger systematisk på begge sider af den Ø-V-gående bygade.

b. Placering i forhold til by-marken

- ☒ centralby ☐ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering
☐ randby ☒ engorientering ☐ kystorientering

c. Udskiftning

år: figur:

d. Udflytning

- ☐ ved udskiftningen
☒ efter udskiftningen

2 enestegårde og 14 huse flyttet ud, senere er 2 gårde forsvundet.

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: Græsmarksbrug med rotation:
vangeantal: tægter.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Vissenbjerg, Uregelmæssige morænebakker og plateaubakker.

jordbund: Diluv. lagd. ler og sand med moræneler samt tørv med kalk.

naturlig afgrænsning: Mod N, men ellers ikke.

- ☐ overvejende
☒ overvejende ager med større indhold af eng og skov.
☐ blandingsøkonomi med

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret☐ opløst☒ delvis bevaret☐ opløst og nybebygget

Ca. 66% af gårdene ligger på deres oprindelige tomter. Kun et par enkelte huse er opført i nyere tid.

b. Skelsystem

☒ vangesystemets hegn☐ udskiftningshegnene☐ intet af betydning

Langs vejen fra Andebølle til Sprattenborg huse, og omkring Sprattenborg huse.

c. Ressourceområde

☐ større engareal☐ større skovareal☒ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald☐ større overdrevsareal☐ størsteparten opdyrket

Kun ringe spredt bebyggelse. Andebølle mose bevaret.

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
-----------------	--------------------------	--------------------------------	-----------------------------

STATISTIK

1)

Areal: 448 ha, heraf opdyrket 1682: 43%

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	33	42	65	

Bebyggelsesenheder:

		1600-10	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:		2) 6	2) 6	2) 7	2) 7	11	14
Huse:			3		10		
Huse m/ jord:						18	50
Huse u/ jord:						3	39
I alt:		6	9	7	17	32	103

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit
(83) 1664	1	5		5,5
(86) 1688	1	6		6,0
1844	5	5	1	
1903	10	4		

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	74	60	293
Børn:	47	21	155
I alt:	121	81	448

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Odense	Vissenbjerg	Vissenbjerg

Besiddelsesforhold:			Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
Selvejere:								
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1640	2		3	3			1	
1844	11	19						2
1903	14	89						

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 448 ha store ejerlav var i 1682 opdyrket 43%, hvilket er forholdsvis meget i betragtning af ejerlavets skovbygdeplacering. Men skoven var øjensynlig reduceret stærkt. I 1664 takseredes byen ellers stadigvæk til ikke mindre end 110 svinns olden. Af den resterende skov er en del givetvis gået tabt i forbindelse med overgangen til selveje. De nye selvejere betalte deres gårde med skovhugst. Ejerlavet takseredes til 45 tdr. htk. i 1684 (incl. enestegårdene Pløn og Alemose), hvilket på grund af den trods alt lave opdykningsgrad i 1684 sættes op til 65 tdr. i 1844. Som det er typisk for skovbygden havde Andebølle i 1682 et ret ekstensivt græsmarksbrug med tægter, hvilket også påvirker hartkornstakseringen i negativ retning. Andebølle synes, som de øvrige landsbyer i Vissenbjerg sogn, at være opstået ved en sprængning og udparcellering i stjerneudskiftningsform af en stor centralby omkring kirken (E. Porsmose: Den Regulerede Landsby 1981, s. 181 f). Formentlig er dette sket i ældre middelalder. I løbet af middelalderen er af det oprindelige ejerlav udparcelleret Grøftbjerggård (første gang nævnt o. 1500), der oprindeligt tilhørte kronen, men senere i perioden fungerede som en mindre hovedgård. Desuden Alemosegård, der i 1514 tilhørte Odenbispens og bolstedet Pløn, der i 1500-tallet tilhørte kronen. I løbet af 1700-tallet opstod tillige en skovhuskoloni, Sprattenborg i ejerlavet. Denne udvikling er særdeles karakteristisk for skovbygden. I 1427 skænkede Katharine Kistesdatter og sønnen Ditlev Skinkel 2 gårde i Andebølle til Sct. Hans Kloster i Odense. Kronen erhvervede o. 1500 en gård i byen fra Ejler Bryske. Endnu en gård erhvervedes kort tid efter ved beslaglæggelsen af rigshofmester Poul Laxmandsgods. Byen domineredes dog af selvejergårde, hvorfra der i senmiddelalderen fandtes fire. Det er muligt at en eller flere af disse i alt 8 senmiddelalderlige gårde er identiske med (de 3 senere) enestegårde i ejerlavet. I hvert fald blev kronen med reformationen stort set eneejer i byen, en stilling der holdt sig endnu i 1664, hvor kun 2 af gårdene stadig holdt fast ved selvejerstatusen. Også de måtte give tabt og ved den store krongodsauktion i 1764 måtte fæsterne på ny erhverve deres gårde til selveje. Pudsigt nok kom de nye selvejergårde selv til at udgøre små godskomplekser. I 1806 havde de 10 selvejergårde i Andebølle således 15 fæstehuse, hvorimod der da kun eksisterede 4 selvejerhusc. Antallet af gårde og huse er vanskeligt at følge i et skovbygdееjerlav, men antallet af gårde synes i 1500-1600-1700-tallet at have ligget på 6-7 i selve Andebølle by, hvortil kom et par enestegårde. Stigningen i

Fortsætter.

Udviklingsbeskrivelse: Fortsættelse.

gårdtallet gennem det 19. årh. er således ret beskeden. Som følge af den tidlige overgang til selveje i 1764 vokser hustallet brat inden 1774. Til de 10 huse i Andebølle skal endda lægges 5 i Sprattenborg og 1 ved Pløn, ialt altså 16. Stigningen frem til 1844 er derfor meget beskeden, hvorfor befolkningstallet da også ses at gå tilbage fra 1787 til 1845. Efter 1844 sætter imidlertid en voldsom ekspansion ind, der mangedobler befolknings- og bebyggelsestal frem til 1903. Gårdene var i 1684 af normal størrelse. Byen havde allerede i 1664 et egaliseret præg.

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse:☐

Interesse:

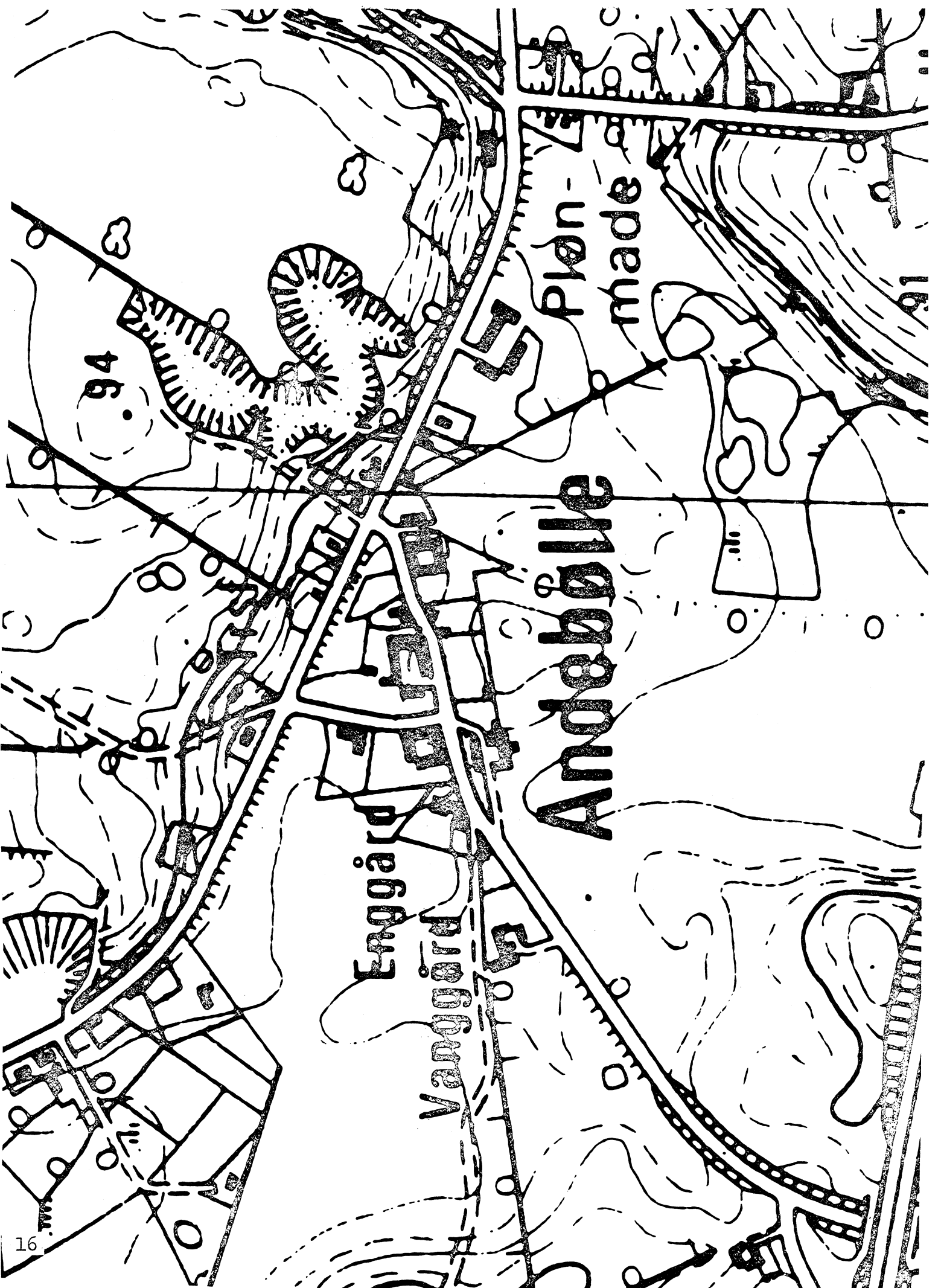
☒Stor
interesse:☐Særlig
interesse:☐**Landsbytypologisk vurdering:** Stor interesse.

- 1) Anlægstype. Den lille udflytterby af vikingetids-middelalder navnetypen -bølle er centralplaceret i sit ejerlav og har engorientering. Byformen er reguleret vejforteby, dog ikke i en strengt reguleret form. Andebølle er opstået ved den middelalderlig stjerneudskiftning af en stor centralby. Som der er typisk for skovbygdejervlav er der senere udparcelleret en række enestegårde og skovhuse af Andebølle ejerlav. Endnu i 1664 var der store skove tilbage i ejerlavet, men de var omtrent forsvundet på udskiftningstiden. Marksystemet 1682, græsmarksbrug, er ligeledes typisk for skovbygden.
- 2) Udviklingstype. Andebølle domineres i senmiddelalder af selvejergårde samt kron- og klosterbesiddelser. Efter reformationen blev kronen stort set enebesidder, eftersom kron-selvejergårdene efterhånden reduceredes til kron-fæsteri. I 1764 erhvervede kronfæsterne alle deres gårde, hvilket gav stødet til en kraftig ekspansion i det følgende 10-år. Herefter stagnerede udviklingen imidlertid frem til 1844. Mellem 1844 og 1903 satte en voldsom ekspansion ind og ejerlavet blev præget af landevejsbebyggelse.

Sammenfattende drejer det sig om en forholdsvis almindelig og typisk skovbygde-by med en for området karakteristisk udvikling.

Relikt-vurdering: Interesse.

- 1) Bytomten er delvis bevaret, men præges af vejreguleringer.
- 2) Kulturlandskabet har bevaret en større mose, men præges af landevejsbebyggelse.
- 3) Særlige relikter: -
- 4) Arkæologiske interesser: en enkelt frilagt gårdtomt.

94

Enggård
Vångård
Andebälle

Pløn-
made

ASSENBØLLE

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

Navn: Assenbølle	Navnetype: -bølle.
---------------------	-----------------------

Bemærkninger:

Assenbølle er nævnt første gang i 1493 i formen Assenbøle. Forleddet er mandsnavnet "Åsmund". Efterleddet er "-bølle", som betyder "enkelt-gård, helgård".

Anlægstype: Udflytterby	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder.
----------------------------	---------------------------------------

Bemærkninger:

Historiske tildragelser:

På Assenbølle mark ligger Skt. Knuds Sten, på hvilket Knud den Hellige skal have hvilet på sin flugt for oprørerne. De som drog til Skt. Knuds marked i Odense, plejede at kaste en lille sted på stedet, og i det hele valfartede man hertil i middelalderen.

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby (!)

De 4 gårde ligger så spredt at der ikke er tale om nogen form for systematik.

b. Placering i forhold til by-marken

☐ centralby	☐ agerorientering	☐ skovorientering	☐ åorientering
☒ randby	☒ engorientering	☐ kystorientering	

c. Udskiftning

år: 1792 figur:

d. Udflytning

- ☐ ved udskiftningen
- ☐ efter udskiftningen
- 5 enestegårde og 5 huse mod N.

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: Trevangsbrug rotation: 2/2
vangeantal: 4

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Vissenbjerg, Topbakker, grusfladbakker, uregelmæssige morænebakker, plateaubakker.

jordbund: Diluv. lagd. sand, moræneler og tørv.

naturlig afgrænsning: Mod V og S, men ellers ikke.

- ☐ overvejende
- ☒ overvejende ager med større indhold af eng og skov.
- ☐ blandingsøkonomi med

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret☐ opløst☒ delvis bevaret☐ opløst og nybebygget

75% af bebyggelsen ligger på de oprindelige tomter. Ellers ingen forandringer.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn☐ udskiftningshegnene☒ intet af betydning

c. Ressourceområde

☐ større engareal☒ større skovareal☒ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald☐ større overdrevsareal☒ størsteparten opdyrket

Landskabet præget af ringe bebyggelse. Et større moseareal.

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

STATISTIK

Areal: 441 ha, heraf opdyrket 1682: 29%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	26	31	55	

Bebyggelsesenheder:

	o. 1525	1600-10	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:	5	5	5	5	4	8	12
Huse:		2	11		9		
Huse m/ jord:						7	16
Huse u/ jord:				8		2	5
I alt:	5	7	16	13	13	17	33

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit
(80) 1664	1	4		5,2
(60) 1688	1	3	1	6,2
1844	4	1	3	
1903	8	2	2	

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	66	79	93
Børn:	21	31	65
I alt:	87	110	158

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Odense	Vissenbjerg	Vissenbjerg

Besiddelsesforhold:			Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
Selvejere:								
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664	5			11				
1844	8	9						
1903	12	21						

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 441 ha store ejerlav var i 1682 kun opdyrket 29%, hvilket er en typisk lav opdykningsgrad for et skovbygd ejerlav som Assenbølle. I 1664 takseredes ejerlavets skove til ikke mindre end 204 svins olden, men hovedparten af denne herlighed var forsvundet o. 1800. Den første generation af selvejere (fra 1764 -) drev rovdrift på skovene. Dyrkningssystemet var i 1682 et ret ekstensivt, 4 vangs brug. Som følge heraf takserede ejerlavet i 1684 ret lavt til 31 tdr. htk. mod 55 tdr i 1844. Assenbølle synes, som de øvrige landsbyer i Vissenbjerg sogn, at være opstået ved en sprængning og udparcellering i stjerneudskiftningsform af en stor centralby omkring kirken (E. Porsmose: Den regulerede landsby. 1981, s. 181 f). Formentlig er dette sket i ældre middelalder. I 1600-tallet dukker et skovbol, Kildevigshus (Kildevad) op i ejerlavet. Assenbølle og Cadsbølle jorder blev skilt fra hinanden i senmiddelalderen, og der synes altså tidligere at have været et vist fællesskab mellem disse landsbyer. Assenbølle udskiftedes i 1792. Assenbølle by bestod udelukkende af selvejergårde i senmiddelalderen, og denne situation holdt sig endnu i 1664, hvor selvejerstatusen ganske vist snarere kan sammenlignes med en art arvefæste. Bønderne mistede imidlertid deres selvejerdomsret og måtte genkøbe den af kronen i 1764. De talrige huse forblev imidlertid fæstehuse under selvejergårdene endnu frem i 1800-tallet. Antallet af gårde var i 1500-1600-tallet 5, hvilket antal svandt til 4 inden 1774. Frem til 1903 steg gårdtallet i usædvanligt omfang. Som det ofte ses på selvejergods var hustallet allerede ret højt i 1600-tallet, omend 8 af de 11 huse i 1664 lå øde som følge af svenskekrigen. Hustalsekspansionen i det 19. årh. har kun beskedent omfang. Befolkningsvæksten fra 1787 til 1901 ligger i underkanten af det normale. Gårdene var i 1682 af normal størrelse. Byen synes aldrig egaliseret.

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse:☐

Interesse:

☒Stor
interesse:☐Særlig
interesse:☐**Landsbytypologisk vurdering:** Interesse.

- 1) Anlægstype. Den lille udflytterby af vikingetids-middelalder navnetypen -bølle er randplaceret i sit ejerlav og har engorientering. Byformen er en løst opbygget skovbygde-type. Som typisk for skovbygden havde Assenbølle et ret ekstensivt driftssystem samt endnu i 1600-tallet store skovpartier.
- 2) Udviklingstype. Byen bestod fra senmiddelalder og op til nyere tid udelukkende af kron-selvejergårde, der dog efterhånden overgik til at blive kronfæstegårde. I 1764 købte fæsterne atter deres egne gårde ved en stor krongodsauktion. Købet ledsagedes af ekspansion i normalt omfang gennem det 19. årh.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig ikke særlig typeren skovbys-type med en for Vissenbjergområdet typisk udvikling.

Relikt-vurdering: Interesse.

- 1) Bytomten er delvis bevaret, men det løse og usammenhængende præg forstærket.
- 2) Kulturlandskabet har ikke bevaret hegn af betydning, men et større moseareal (Neverkær) er bevaret samt noget skov. Landskabet præges af hovedlandevejen samt motorvejen, der begge gennemskærer ejerlavet.
- 3) Særlige relikter: Skt. Knuds Sten.
- 4) Arkæologiske interesser: en frilagt gårdtomt.

ose Høf

Assemballe

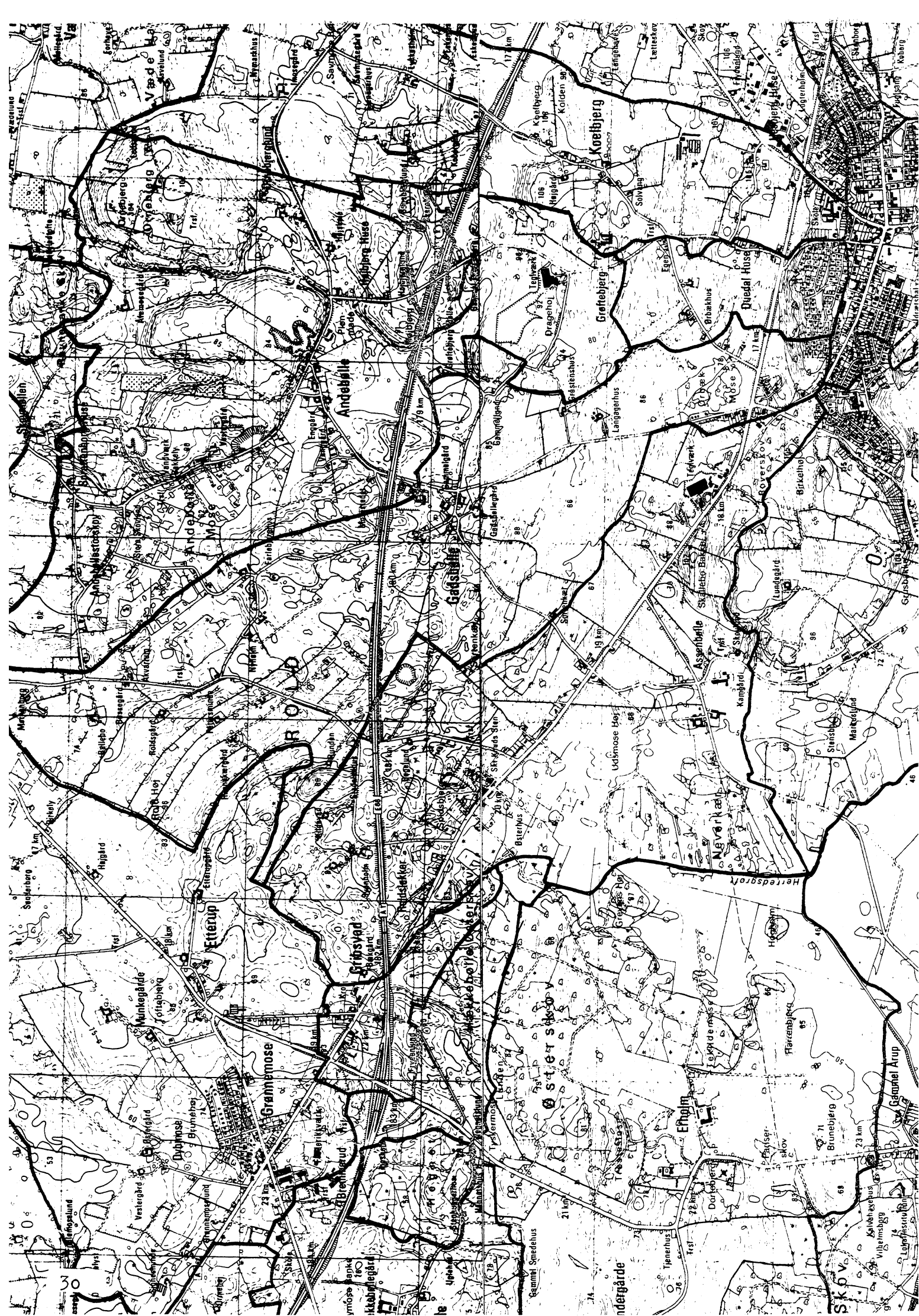
Kamgård

Skov

Gre.

Agreed

Euglevig
præstegd

BRED

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
-----------------	------------------------------	------------------------------------	---------------------------------

Navn: Bred	Navnetype:
--------------------------	-------------------

Bemærkninger:

Bred er nævnt første gang 1376-87 i formen Bredth. Navnet er en afledning uden afledningsendelse af adjektivet "breth", som betyder "bred". En mulig årsag til dette navn kan være, at byen ligger på et stort fladt område ved Brændeåen. En anden mulighed er, at Bred er et ældre navn for den betydelige Brændeå.

Anlægstype: Udflytterby	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder.
---------------------------------------	--

Bemærkninger:**Historiske tildragelser:**

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissebjerg
----------	-------------------	-------------------------	---------------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Bebyggelsen ligger uregelmæssigt om den Ø-V vej gennem byen og dens små forgreninger i byen. Landsbyen ligger mellem 3 højdedrag.

b. Placering i forhold til by-marken

- ☒ centralby ☒ agerorientering ☐ skovoriering ☐ åorientering
☐ randby ☒ engorientering ☐ kystorientering

c. Udskiftning

år: 1789 figur: Blokudskiftning, blokke af meget varierende størrelse og figur - afh. af terrænet.

d. Udflytning 3/1

- ☒ ved udskiftningen
☒ efter udskiftningen
 3 ved udskiftningen, 1 senere.

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: trevangsbrug rotation: 2/1
 vangeantal: 3 + 1 sås årligt.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Vissenbjerg, Plateaubakker, grusbakker, uregelmæssige grusbakker, topbakker.

jordbund: Diluv. lagd. ler og sand med moræneler og tørv.

naturlig afgrænsning: Ja, til alle sider.

- ☐ overvejende
☒ overvejende ager med større indhold af eng og skov.
☐ blandingsøkonomi med
 Engjord i bymarkens periferi, skov også i periferien, især V for byen.

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret☐ opløst☒ delvis bevaret☐ opløst og nybebygget

Ca. 33% af gårdene udflyttet. I den gamle bykerne ikke ret meget ny-byggeri, men langs vejen dels mod N og mod S tæt bebygget. Vejene stort set uforandrede og ligeså skelsystemet.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn☐ udskiftningshegnene☒ intet af betydning

c. Ressourceområde

☐ større engareal☐ større skovareal☒ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald☐ større overdrevsareal☒ størsteparten opdyrket

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

STATISTIK

Areal: 551 ha, heraf opdyrket 1682: 37%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	64	61	88	

Bebyggelsesenheder:

		1600-10	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:		11	13 ¹⁾	11	12	14	23
Huse:		7	5		26		
Huse m/ jord:				1		26	49
Huse u/ jord:				8		7	40
I alt:		18	18	20	38	47	112

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit
(54) 1664	8	4	1	4,9
(45) 1688	5	4	2	5,5
1844	8	2	4	
1903	18	3	2	

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	136	192	376
Børn:	191	122	194
I alt:	237	314	570

1) Incl. Kådekildegård.

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Odense	Vissenbjerg	Vissenbjerg

Besiddelsesforhold:					Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
Selvejere:			Kronen:					
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664 1660	2		10	5			1	
1844	14	33						
1903	23	88						1

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 551 ha store ejerlav var i 1682 opdyrket 37%, hvilket er forholdsvis lavt men typisk for skovbygden. Endnu i 1664 takseredes byens skove for 96 svins olden, men omkring 1800 var skovene stort set forsvundne. Dette er typisk for området, idet den første selvejergeneration (fra 1764) gjorde et voldsomt indhug på skovene. Bred havde i 1682 trevangsbrug med en supplerende lille mark i årlig drift. På grund af den lave opdyrkningsgrad vurderedes hartkornet ret lavt til 61 tdr. htk. i 1684 mod 88 tdr. i 1844. Bred synes, som de øvrige landsbyer i Vissenbjerg sogn, at være opstået ved en sprængning og udparcellering i stjerneudskiftningsform af en stor centralby omkring kirken (E. Porsmose: Den regulerede Landsby. 1981, s. 181 f). Formentlig er dette sket i ældre middelalder. I senmiddelalderen er af Bred-ejerlavet udskilt enestegården Kådekilde, der i 1664 opføres som en af gårdene i Bred by. Bred blokudskiftedes i 1789 og siden er 4 gårde flyttet ud. Byen husede i senmiddelalderen 4 kron-selvejergårde, men domineredes i øvrigt af gejstlige besiddere. Dalum Kloster besad i 1533 5 egaliserede gårde i Bred samt enestegården Kådekilde. Vissenbjerg kirke havde 1 bol i byen, medens Skt. Knuds Kloster i Odense erhvervede 1 gård i Bred o. 1380. Med reformationen blev kronen således omtrent enebesidder og denne situation holdt sig endnu i 1660, hvorpå imidlertid fulgte en periode med krongodsudlæg. Ved den store krongodsauktion i 1764 overgik størsteparten af Vissenbjerg sogn til selveje, eller rettere gårdene gjorde det. I 1806 bestod Bred ejerlav (incl. Kådekilde) af 16 selvejergårde, 22 fastehuse og kun 6 selvejerhuse. De nyetablerede selvejergårdmænd fastholdt længe deres fæsteunderbrug. Antallet af gårde i Bred synes igennem 1500-1600 og 1700-tallet at have ligget på 11-12, men efter overgangen til selveje var hus-tallet allerede usædvanlig højt i 1774. I 1800-tallets 2. halvdel startede Bred sin udvikling som stationsby, hvilket resulterede i en kraftig hus- og befolkningsvækst frem til 1903. I dag er Bred en bymæssig bebyggelse. Gårdene var i 1684 forholdsvis små, som typisk for skovbygden. I 1664 var der blandt gårdene 1 bol på 1 tdr. htk. samt 7 smågårde a 3-4 tdr. htk. Disse smågårde har været udsat for en tidlig lodsejervis egalisering.

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse: ☐Interesse: ☒Stor
interesse: ☐Særlig
interesse: ☐**Landsbytypologisk vurdering:** Interesse.

- 1) Anlægstype. Den middelstore udflytterby er centralplaceret i sit ejerlav og har ager/eng orientering. Byformen er slynget vejby i en stærk terræntilpasset form. Bred synes opstået ved en middelalderlig stjerneudskiftning af en stor centralby. Senere i middelalderen er der af Bred-ejerlavet udparcelleret en enestegård, Kådekildegård.
- 2) Udviklingstype. Byen domineredes i senmiddelalderen af gejstlige besiddelser samt af kron-selvejergårde. Efter reformationen var kronen stort set enebesidder. En tidlig overgang til selveje, ledsagedes af en kraftig (fæste-) hus ekspansion. Igennem de sidste hundrede år har Bred som stationsby udviklet sig til bymæssig bebyggelse.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig anlægstype, omend med et for Vissenbjergområdet karakteristisk særtræk. Udviklingen følger de gængse mønstre for området.

Relikt-vurdering: Interesse.

- 1) Bytomten er delvis bevaret, men domineres nu af stationsbys byggeriet.
- 2) Kulturlandskabet har ikke bevaret hegn af betydning.
- 3) Særlige relikter: -
- 4) Arkæologiske interesser: -

Škole

Lundegår

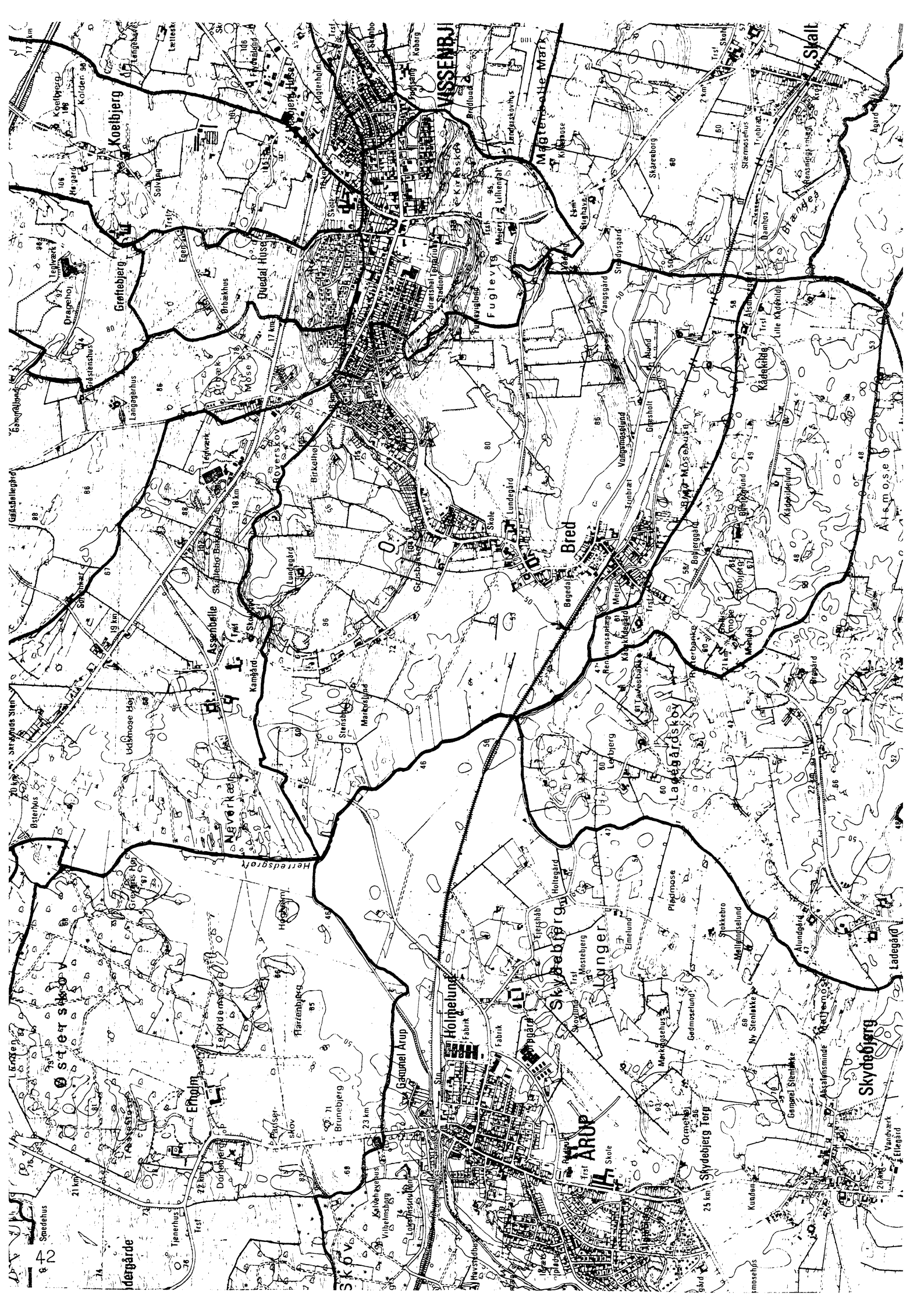
Bøgedal

Bred

Mejeri

Trinbræ

BRØNSERUD

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

Navn: Brønserød	Navnetype: -rud.
--------------------	---------------------

Bemærkninger:

Brønserød er nævnt første gang 1494 i formen Brunsedt. Forleddet kommer af "Brunn", som betyder "brønd, kilde". Efterleddet er "-rud" som betyder "rydning". Bebyggelsesnavne på -rud anses for dannet i middelalderen.

Anlægstype: Rydningssby	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder.
----------------------------	---------------------------------------

Bemærkninger:

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

De få gårde ligger spredt langs den nord-syd gående vej.

b. Placering i forhold til by-marken

- ☒ centralby ☐ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering
☐ randby ☒ engorientering ☐ kystorientering

Midt i hele Skovsby og Brønserud ejerlav - eng støder fra flere sider op til byen.

c. Udskiftning

år: figur: Blokopdeling.

d. Udflytning 0

- ☐ ved udskiftningen
☐ efter udskiftningen

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: Græsmarksbrug
med tægter.
vangeantal:

rotation:

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Vissenbjerg. Uregelmæssige morænebakker.

jordbund: Moræneler med mindre forekomster af tørv.

naturlig afgrænsning: Delvis naturlig afgrænset - meget uregelmæssigt terræn.

☐ overvejende

☐ overvejende med større indhold af

☒ blandingsøkonomi med ager, eng og skov.

De tre kulturtyper ligger spredt rundt i ejerlavet.

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret☐ opløst☒ delvis bevaret☐ opløst og nybebygget

Ingen udflytning fra den lille bebyggelse, og heller ingen nybebyggelse. En vejomlægning har dog brudt strukturen i byen. Samtidig er denne vej blevet en vigtig trafikåre.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn☐ udskiftningshegnene☒ intet af betydning

c. Ressourceområde

☐ større engareal☒ større skovareal☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald☐ større overdrevarsareal☐ størsteparten opdyrket

Enkelte skovarealer bevaret.

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

STATISTIK

Areal:							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903			
	10	14	59 (incl. Skovsby).				
Bebyggelsesenheder:							
		1600-10	1664	1688	1774	Incl. 1844	Skovsby. 1903
Gårde:		3	3	3	3	17	18
Huse:			1		4		
Huse m/ jord:						30	31
Huse u/ jord:						2	17
I alt:		3	4	3	7	49	66
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
	1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit			
(100) 1664	3			3,3			
(67) 1688	3			4,7			
1844	15	1	1				
1903	16	2					
Folketal:							
	1787	1845	1901				
Voksne:	20	46	21				
Børn:	13	17	13				
I alt:	33	63	34				

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

Besiddelsesforhold:			Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
Selvejere:								
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664	1		2	1				
Incl. 1844 Skovsby	17	32						
Incl. 1903 Skovsby	18	48						

Udviklingsbeskrivelse:

Det lille ejerlav vurderedes i 1688 til 14 tdr. hartkorn. Fra det oprindelige ejerlav synes Skovsby udskilt og de to byer regnes da også samlet igennem det 19. årh. Brønserud. Skovsby ejerlavet synes oprindeligt udparcelleret af et større ejerlav omkring Vissenbjerg kirke. Som typisk for skovbygden havde Brønserud i 1688 et ekstensivt driftssystem - græsmarksbrug med tægter.

Af en senmiddelalderlig jordebog over Vissenbjerg birk fremgår det, at byens 3 gårde fordelte sig med 2 selvejergårde og 1 kronfæstergård. I 1664 var byen fortsat på kronens hånd, men der var nu kun 1 selvejer tilbage. Overgangen til selveje skete tidligt i forbindelse med den store krongodsauktion i 1764.

Som sædvanligt for skovbygden var gårdene forholdsvis små, og byen var allerede egaliseret inden 1664.

Antallet af gårde er stabilt fra senmiddelalderen til 1774, medens det umiddelbart ikke er muligt at følge gård og hus ekspansionen i det 19. årh. Befolkningstallet peger dog på ekspansion i normalt omfang frem til 1844, men frem til 1903 går befolkningen atter tilbage.

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse:☐

Interesse:

☒Stor
interesse:☐Særlig
interesse:☐**Landsbytypologisk vurdering:** Stor interesse.

1. Anlægstype. Den lille rydningsby af den middelalderlige navnetype -rud synes anlagt ved udparcellering af et oprindeligt større ejerlav omkring Vissenbjerg kirke. Senere er Skovsby udparcelleret fra Brønserød. Som følge af beliggenheden i skovbygden er bytomten uregelmæssig, ressourceområdet stærkt opsplittet, driftssystemet stærkt ekstensivt og gårdene forholdsvis små. Alt sammen typiske træk for skovbyen.
2. Udviklingstype. Den lille by hørte allerede fra senmiddelalderen under kronlenet Rugård som henholdsvis fæste- og selvejergårde. Byen synes egaliseret inden 1664 og overgangen til selveje fandt allerede sted i forbindelse med krongodsauktionen i 1764.

Sammenfattende drejer det sig om en forholdsvis ren skovby-type med almindelig udvikling.

Relikt-vurdering: Interesse.

- 1) Bytomten er for gårdenes vedkommende velbevaret, men domineres idag af nye store vejanlæg.
- 2) Kulturlandskabet har ikke bevaret hegn af betydning men dog enkelte skovarealer.
- 3) Særlige relikter: -
- 4) Arkæologiske interesser: -

Nøjgård

3 km

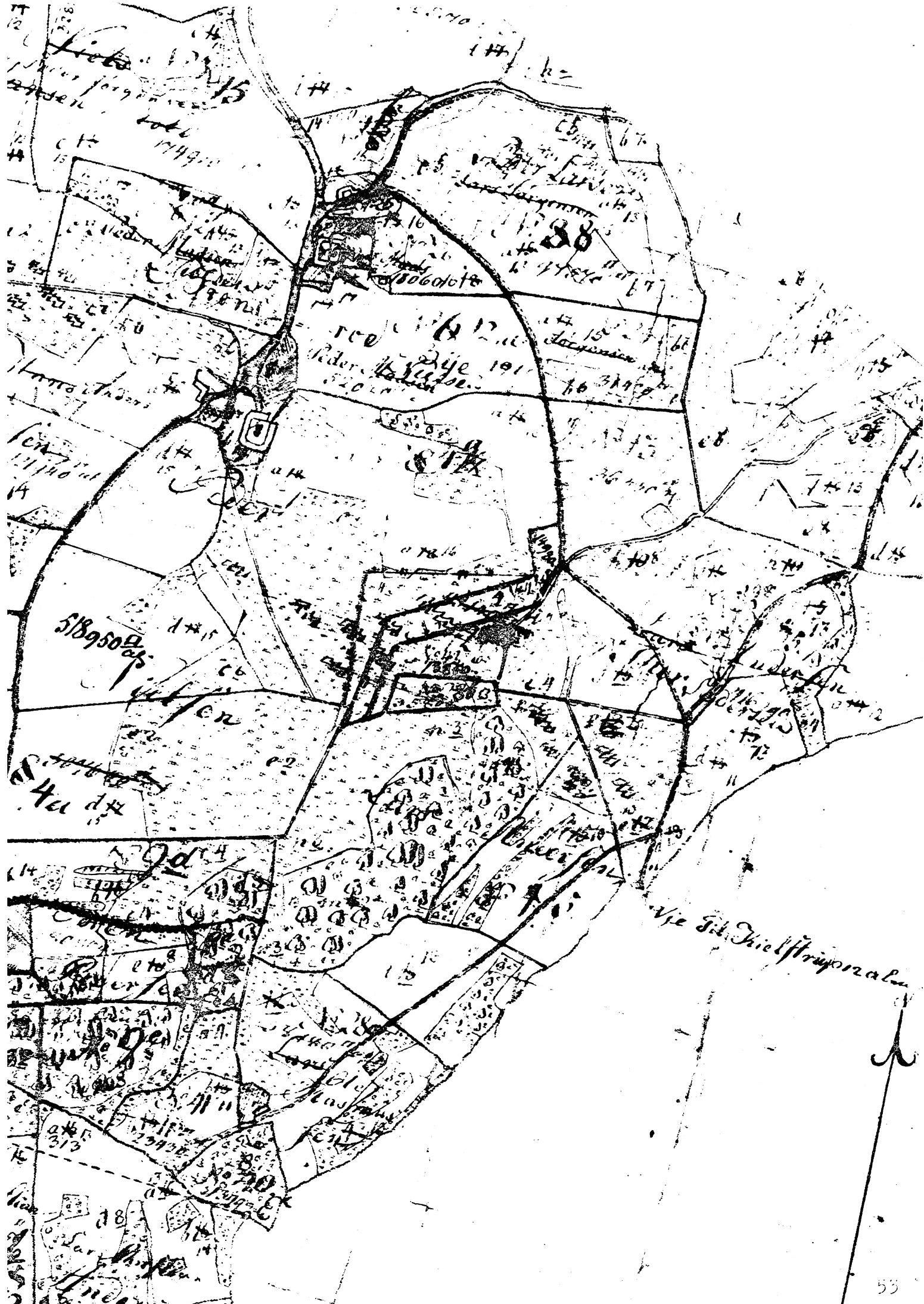
Brønserød

67

176 km

Vestergård

Blæsemosehus

Rugård

Sasserød

Morud
gård

Morud

Vædeledgårde

Væde

Store Travn

Elverud

Lille Travn

Tagerød

Store og Lille Himmelstrup

debølle

Gamme Havsted

Skovsby og Brønserud

Ny
Grøfte-
bjerg

Koelbjerg

Kelstrup

Hjørtelberggår

Skalleballe

Fuglevig +
præstegd

GADSBØLLE

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
-----------------	--------------------------	--------------------------------	-----------------------------

Navn: Gadsbølle	Navnetype: -bølle
---------------------------	-----------------------------

Bemærkninger:

Gadsbølle er nævnet første gang 1427 i formen Gadzbølæ. Forleddet er muligvis fuglenavnet "gas(s)e", som betyder "gase". Efterleddet er "-bølle" som betyder "enkeltgård, helgård".

Anlægstype: Udflytterby	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder
-----------------------------------	---

Bemærkninger:**Historiske tildragelser:**

Der hvor Gadsbøllevejen støder til den gamle hovedvej, lå den berømte Skomagerkro, hvor røverbander havde deres tilholdssted. På tingbanken på Gadsbølle Mark lå tingstedet for Vissenbjerg Birk.

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Skovbygd.

De 4 gårde ligger uregelmæssigt placeret ved de 4 veje der løber gennem byen. Antydning af en vejfortedannelse i den vestlige ende, men bebyggelsen ligger uden hensyn hertil. Huse ligger tæt i den N del af byen langs vejen. Byen omgivet af mindre højdetag.

b. Placering i forhold til by-marken

- ☒ centralby ☒ agerorientering ☐ skovoriering ☐ åorientering
☐ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

I den meget smalle og langstrakte bymark ligger byen i midten. I den N del af ejerlavet ligger bebyggelse.

c. Udskiftning

år: ? figur: Strimmeludsk. en blokudskiftning med meget lange strimler i den nordlige del - uregelmæssig figur på grund af spredt agerjord.

d. Udflytning Ingen.

- ☐ ved udskiftningen
☐ efter udskiftningen

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: Græsmarksbrug med rotation:
vangeantal: tægter.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: K - Vissenbjergområdet. Israndsbakker med flere kæder.

jordbund: Diluv. langd. sand og moræner med tørv.

naturlig afgrænsning: Delvis langs Ø-grænsen, men ellers ikke.

- ☐ overvejende
☐ overvejende med større indhold af

☒ blandingsøkonomi med ager, eng, mose, skov.

Agerjorden består af spredt opdyrket jord mellem de alternative ressourceområder.

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☒ velbevaret☐ opløst☐ delvis bevaret☐ opløst og nybebygget

De 4 gårde ligger stadig på deres gamle tomter, men en del huse i byen er fjernet. Skelsystemer er også i overvejende grad bevaret. Ligeså vejene, her er dog vejen V om vejforten fjernet.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn☐ udskiftningshegnene☒ intet af betydning

Ingen hegn bevaret.

c. Ressourceområde

☐ større engareal☐ større skovareal☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald☐ større overdrevarsareal☒ størsteparten opdyrket

De fleste alternative ressourceområder er opdyrket i dag. Den N del af bymarken gennemskæres af en motorvej.

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

STATISTIK

Areal: Gadsbølle og Rolhusene: 447 ha, heraf opdyrket 1682: 46%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	37	32 ¹⁾	Rolhuse med 68	

Bebyggelsesenheder:

		1600-10	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:		7	8	8	5	17	10
Huse:		2	8		14		
Huse m/ jord:				2		15	13
Huse u/ jord:				4		1	5
I alt:		9	16	14	19	33	28

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit
(75) 1664	4	4		4,6
(75) 1688	5	3		4,0
1844	14	2	1	
1903	7	3		

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	80	86	77
Børn:	68	52	41
I alt:	148	138	118

1) Hertil Rold, Ballebro og Runden i alt 9 tdr. htk.

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Odense	Vissenbjerg	Vissenbjerg

Besiddelsesforhold:					Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
Selvejere:			Kronen:					
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664	3		5	8				
1844 Incl. Rold	17	16						
1903	10	18						

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 447 ha store ejerlav (incl. Roldhuse) var i 1682 opdyrket 46%, hvilket er forholdsvis meget i betragtning af ejerlavets skovbygdeplacering. Endnu i 1664 takseredes byens skove for 120 svins olden, men omkring 1800 var disse skove stort set forsvundne. Byen havde i 1682 et ekstensivt græsmarksbrug med tægter og hele ejerlavet (incl. Roldhuse) takseredes i 1684 lavt til 41 tdr. htk. mod 68 tdr. i 1844. Gadsbølle synessom de øvrige landsbyer i Vissenbjerg sogn at være opstået ved en sprængning og udparcellering i stjerneudskiftningsform af en stor centralby omkring kirken (E. Porsmose: Den regulerede landsby. 1981, s. 181f). Formentlig er dette sket i ældre middelalder. I løbet af 1600-tallet vokser en række skovbol (Ballebro, Runden) samt en skovhuskoloni (Roldhuse) frem i ejerlavets nordlige del. I 1682 talte disse skovbol ialt 8 enheder a $\frac{1}{2}$ -2 tdr. htk. I senmiddelalderen sværgedes der markskel mellem Gadsbølle og henholdsvis Assenbølle og Grøftebjerg. I 1427 skænkede Katharine Kirstesdatter og sønnen Ditlev Skinkel 2 gårde i Gadsbølle til Sct. Hans Kloster i Odense, medens Sct. Knuds Kloster i Odense fik skøde på 1 gård i Gadsbølle fra kong Erik. Byen domineredes dog af kronselvejergårde, hvoraf der i senmiddelalderen fandtes 5. Med reformationen blev kronen enebesidder i byen og denne situation holdt sig endnu i 1664. Ved den store krongodsauktion i 1764 købte fæsterne i Vissenbjerg sogn deres gårde til selveje. Overgangen til selveje skete således usædvanlig tidligt. Antallet af gårde i Gadsbølle synes for senmiddelalderen og indtil 1700-tallet at have ligget o. 8. Nedgangen til 5 gårde i 1774 må formentlig betragtes som udslag af en tidlig udflytning, eftersom gårdtallet i Rold-Huse samtidig opgives til 11!, hvilket ialt giver et gårdtal i ejerlavet på 16 i 1774 (en fordobling i forhold til situationen omkring 1600). Til gengæld stiger gårdtallet ikke yderligere igennem det 19. årh. ligesom hustallets vækst efter 1774 har stærkt begrænset omfang. Som følge heraf er befolkningstallet i tilbagegang fra 1787 til 1901. Gårdene var i 1684 meget små, og der fandtes i byen flere egentlige småbol. Byen synes aldrig egaliseret.

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

Sammenfattende vurdering:

Ingen
interesse:☐

Interesse:

☐Stor
interesse:☒Særlig
interesse:☐

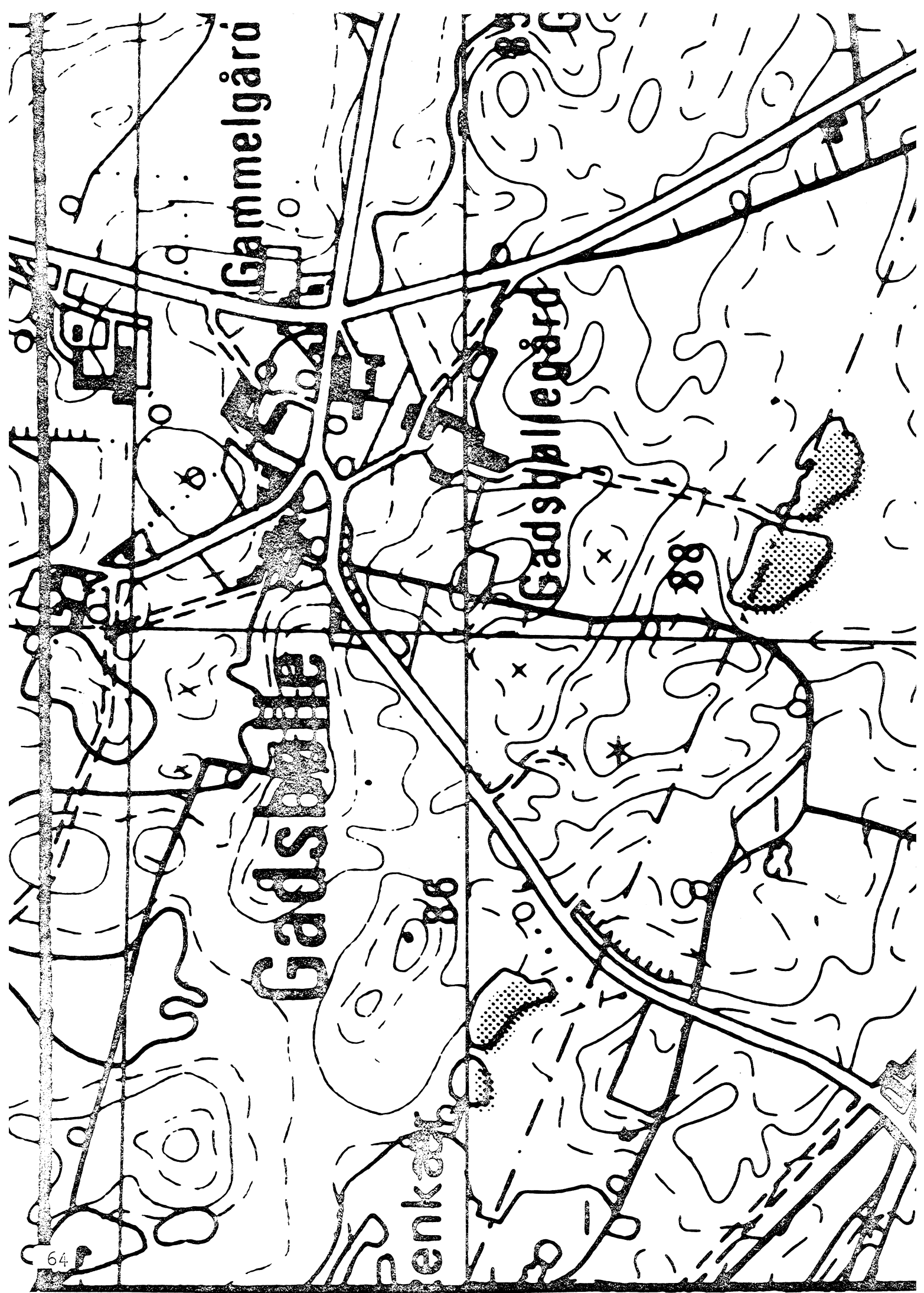
Landsbytypologisk vurdering: Interesse.

- 1) Anlægstype. Den lille udflytterby af vikingetids-middelaldernavne-typen -bølle er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er uregelmæssig som det er typisk i skovbygden. Gadsbølle synes opstået ved en middelalderlig stjerneudskiftning af en stor centralby. I løbet af 1600-tallet udparcelleres en række skovbol og skovhuse i ejerlavets nordlige del.
- 2) Udviklingstype. Byen domineres i senmiddelalder af kron-selvejergårde og gejstlige besiddelser, efter reformationen var kronen enebesidder. I løbet af 1600-tallet oplevede ejerlavet en kraftig ekspansion, især i form af oprettelsen af skovbol. Til gengæld stagnerede udviklingen i det normalt så ekspansive 19. årh.
- 3) Historiske tildragelser. Ejerlavet rummede tidligere Vissenbjerg birks tingsted og den berygtede røverkro.

Sammenfattende drejer det sig om en for området almindelig anlægstype med en forholdsvis træg udvikling.

Relikt-vurdering: Stor interesse.

- 1) Bytomten er for så vidt velbevaret, men den var allerede reduceret i betydelig grad ved udskiftningen.
- 2) Kulturlandskabet har ikke bevaret hegn af betydning, bortset fra skovbolsområdet Rold.
- 3) Særlige relikter: -
- 4) Arkæologiske interesser: -

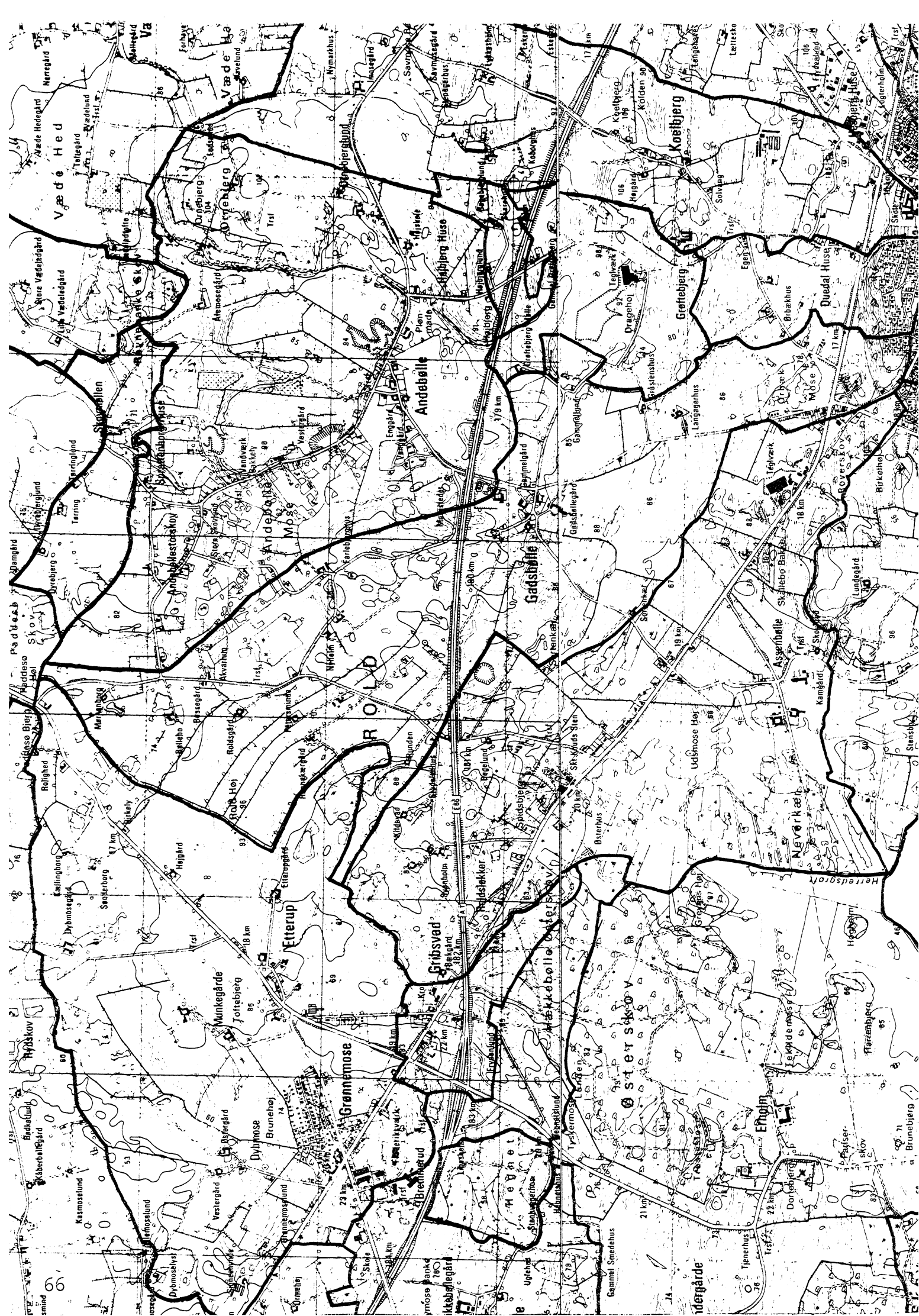
Gammelgård

Gadsballegård

Gadsballe

Penkelt

KELDSTRUP

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

Navn: Kelstrup	Navnetype: -torp.
-------------------	----------------------

Bemærkninger:

Kelstrup er nævnt første gang 1493 i formen Kedelstorp. Forleddet er mandsnavnet "Kætil" (Kjeld). Efterleddet er "-torp", som betyder udflytterbebyggelse.

Anlægstype: Adelby	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder.
-----------------------	---------------------------------------

Bemærkninger:

Historiske tildragelser:

I Kelstrupskov, førhen Karhuse, og omegn var der tidligere en slags husindustri, idet bønderne der brændte såkaldte "sika" eller "skal-gryder", store uglaserede lerfæde, som på grund af deres billighed solgtes meget på Fyn og benyttedes til mælkefad (Fynsk HJ VII 1934).

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Bebyggelsen delt i to grupper. Østligst 2 gårde og 2 huse. Vestligst 3 gårde og 6-7 huse. Der synes her i den nordlige udkant måske at være rester af en forte.

b. Placering i forhold til by-marken

- ☒ centralby ☒ agerorientering ☐ skovoriering ☐ åorientering
☐ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

c. Udskiftning

år: figur:

d. Udflytning 1 gård.

- ☐ ved udskiftningen
☒ efter udskiftningen

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem:

rotation: 2/2

vangeantal: 4

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Vissenbjerg, Plateaubakker, grusbakker, israndsbakker og tunneldal.

jordbund: Moræneler med diluv. lagd. grus og mindre tørveforekomster.

naturlig afgrænsning: Med eng og skov mod Ø og N.

☐ overvejende

☐ overvejende med større indhold af

☒ blandingsøkonomi med ager, eng og skov.

Rydningsspor med NØ. "Karhusene" en husbebyggelse mod NØ kaldes idag "Kølstrupskov", tidligere keramikfremstilling.

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret☐ opløst☒ delvis bevaret☐ opløst og nybebygget

80% af gårdene bevaret på deres oprindelige tomter. Ingen huse er bygget i nyere tid. Vejforholdene er stærkt regulerede.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn☐ udskiftningshegnene☒ intet af betydning

c. Ressourceområde

☐ større engareal☐ større skovareal☒ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald☐ større overdrevsareal☒ størsteparten opdyrket

Mod Ø er opstået en spredt gård- og husbebyggelse. Motorvejen deler idag ejerlavet i en SV-del og en NØ-del.

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Odense	Vissenbjerg	Vissenbjerg

STATISTIK

Areal: 197 ha, heraf opdyrket 1688: 59%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	19	24		

Bebyggelsesenheder:

		1600-10	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:		6	5	6	6	17	12
Huse:		7	15		11+23		
Huse m/ jord:				2		22	36
Huse u/ jord:				13		13	20
I alt:		13	20	21	17+23	52	68

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit
(80) 1664	4	1		3,8
1688	4	2		4,0
1844	14	3		
1903	9	2	1	

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	132	211	281
Børn:	95	119	137
I alt:	227	330	418

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Odense	Vissenbjerg	Vissenbjerg

Besiddelsesforhold:								
Selvejere:			Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664	5			15				
1844	17	35						
1903	12	56						

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 197 ha. store ejerlav var i 1688 opdyrket 59%, hvilket er forholdsvis meget ikke mindst i betragtning af, at ejerlavet ligger i skovbygden. Ejerlavet vurderedes i 1688 i forhold til omfanget af det dyrkede areal ret lavt nemlig til 24 tdr. hartkorn. Dette hænger sammen med forekomsten af et ekstensivt vangebrug med 4-årig rotation. Ejerlavet synes oprindeligt udparcelleret af et større ejerlav omkring Vissenbjerg kirke. Siden er Skallebølle udparcelleret af ejerlavet Kelstrup. I 1664 omtales det, at Hjortebjergsgård er udflyttet fra Kelstrup og i 1683 omtales for første gang Karhusene (nu Kelstrup skov). Den sidste bebyggelse, der som navnet antyder var baseret på keramikfremstilling, opnår dog aldrig status af selvstændigt ejerlav. I 1844 var Kelstrup og Karhusene jævnbyrdige i antallet af gårde og huse.

I en førreformatorisk jordebog over Vissenbjerg birk omtales 7 selvejere i Kelstrup. Det samme antal genfindes i en jordebog fra 1588. Efter gården Hjortebjergs udflytning deler antallet af gårde til 5-6, der i 1664 fortsat var i selveje. Endnu ind i 1700-tallet kæmpede Vissenbjerg bønderne for at bevare deres selveje, men i 1764 måtte de købe deres gårde ved auktion over kronens gods.

Igenom det 19. årh. fordobles gårdtallet. Antallet af huse var allerede forholdsvis højt i 1600-tallet, delvis som følge af Karhusenes fremvækst. Denne bebyggelse talte i 1774 ikke færre end 23 huse, således at ejerlavets samlede hustal i 1774 var 34. Herefter voksede hustallet kun beskedent gennem det 19. årh., ligesom det er tilfældet for befolkningsvæksten.

Gårdenes hartkorn var i gennemsnit lavt, men hertil svarede dog et dyrket areal af mere end normalt omfang.

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse:☐

Interesse:

☐Stor
interesse:☒Særlig
interesse:☐**Landsbytypologisk vurdering:** Særlig interesse.

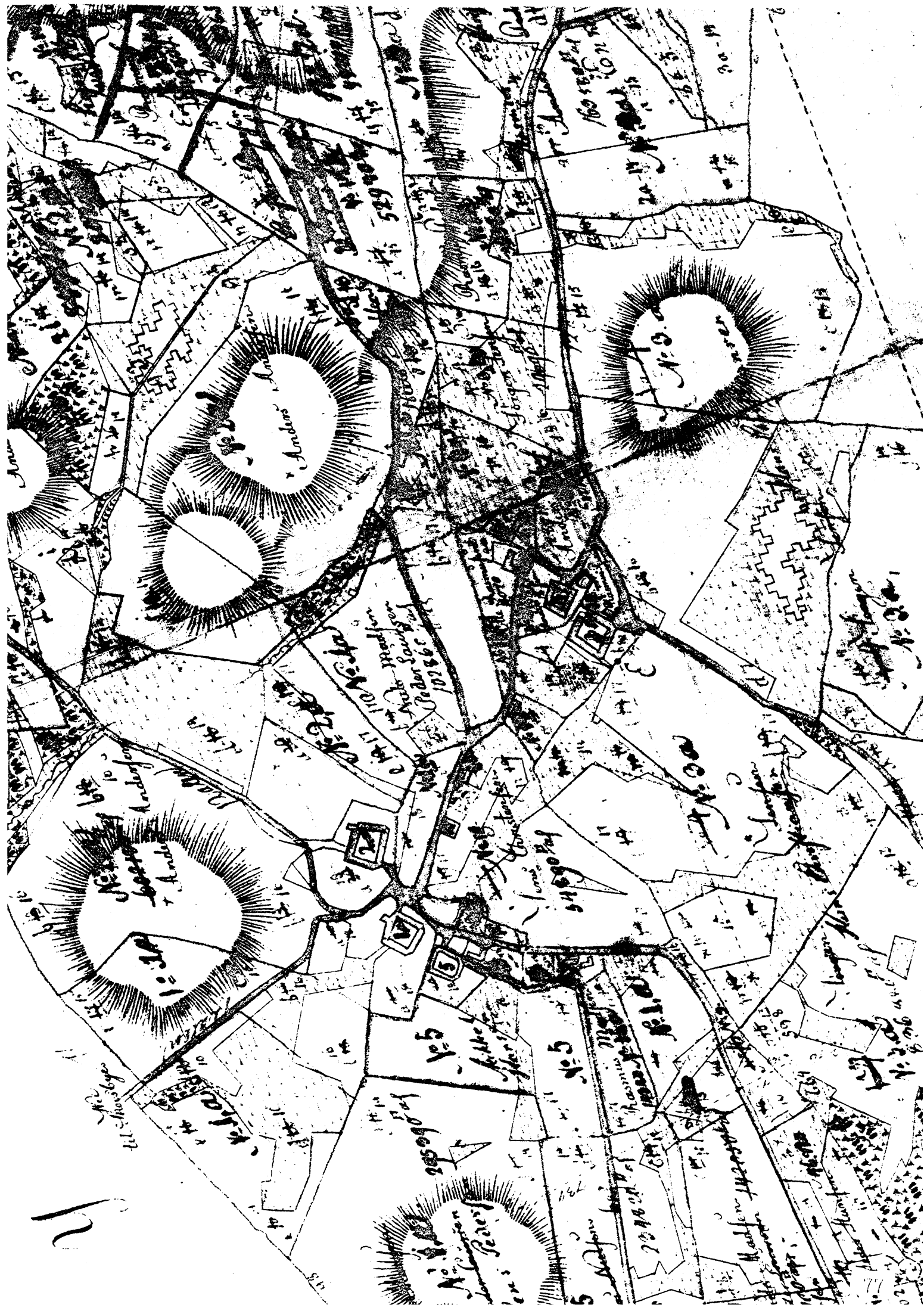
1. Anlægstype. Den lille udflytterbebyggelse Kelstrup af vikingetidsnavnetypen -torp synes udparcelleret af et oprindeligt meget stort Vissenbjerg ejerlav. Senere udflyttede fra Kelstrup en ny torp "Skallebølle" samt i 1600-tallet en enestegård "Hjortebjerg". Samtidig opstod i ejerlavet en husbebyggelse baseret på keramisk produktion. Kelstrup selv er agerorienteret og centralplaceret i sit ejerlav, der er præget af skovbygdens urolige terræn og opsplittende ressourcer. I overensstemmelse hermed er landsbytomten meget løst opbygget ligesom vangebruget er ekstensivt.
2. Udviklingstype. Med en kort afbrydelse har byens gårde lige fra middelalder (under skiftende betingelse) været i selveje. Udviklingen i 1600-tallet og 1700-tallet er usædvanlig dynamisk med tidlig udskiftning samt betydelig hjemmeindustri. Til gengæld er ekspansionen i det 19. årh. ret beskedet.

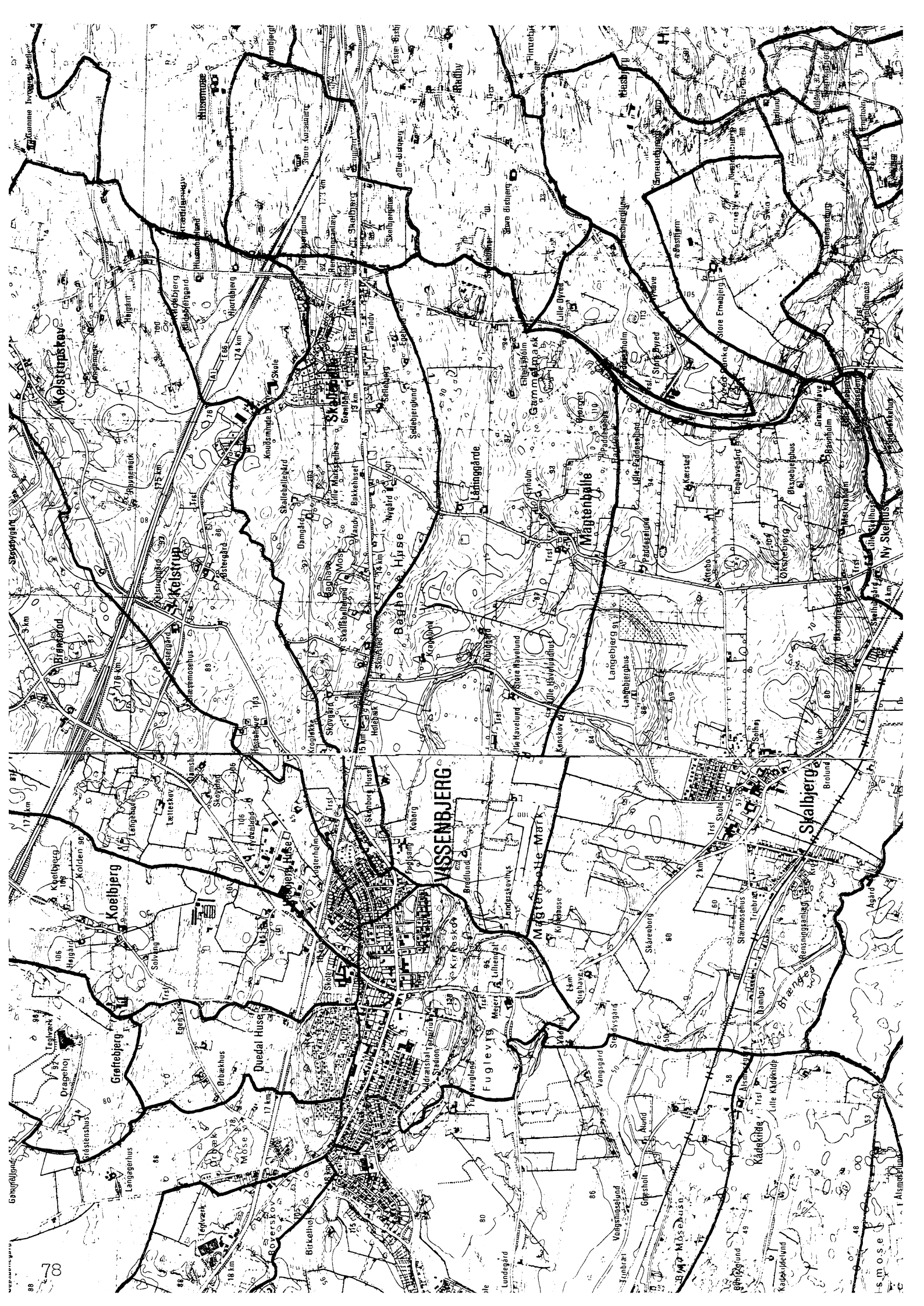
Sammenfattende drejer det sig om en for skovbygden typisk anlægstype, der igennem nyere tid gennemløb en usædvanlig dynamisk udvikling.

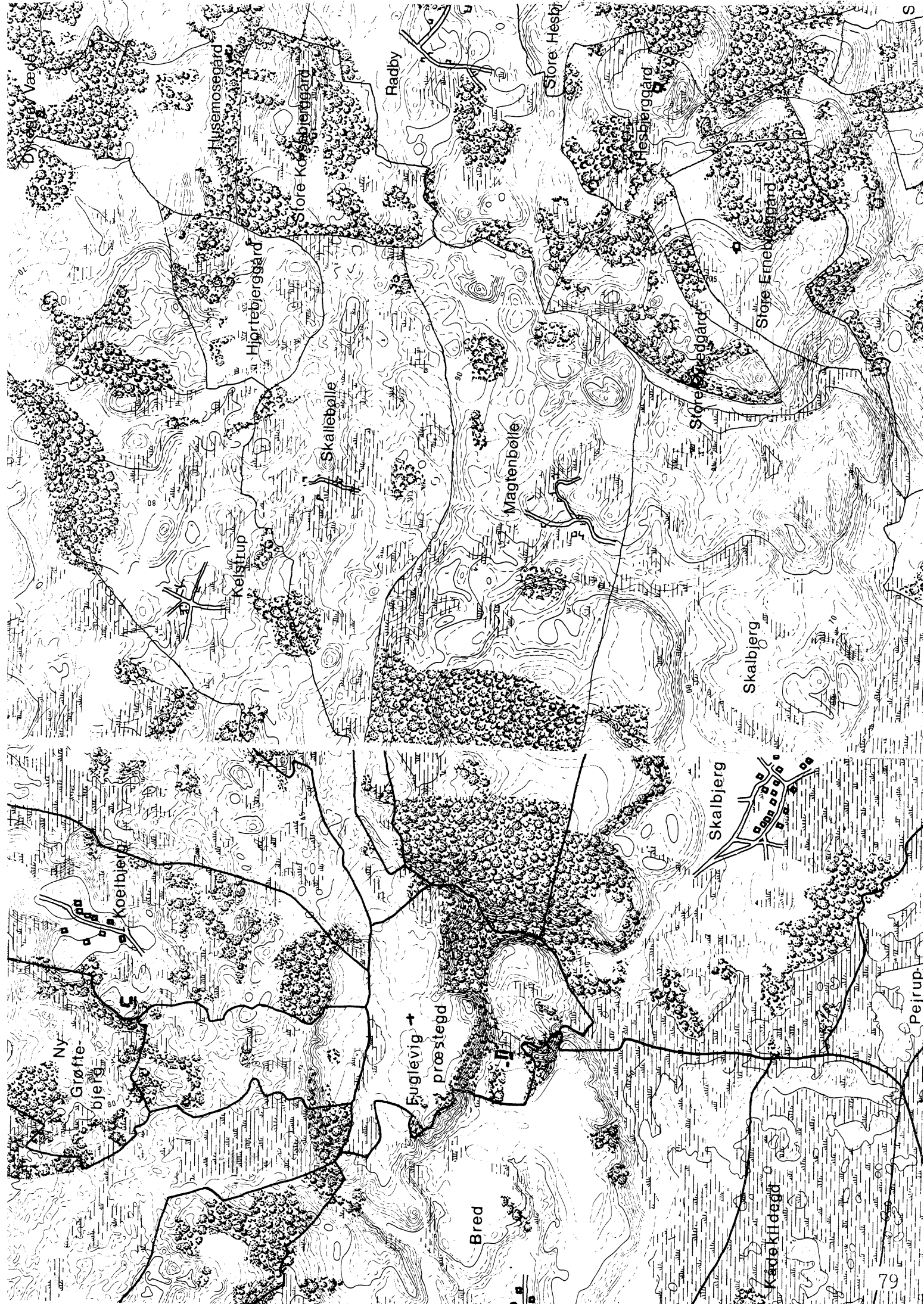
Relikt-vurdering: Interesse.

- 1) Landsbytomten er delvis bevaret, idet dog vej, forte og tofte forhold er stærkt regulerede.
- 2) Kulturlandskabet er idag næsten totalt opdyrket og splittes idag af motorvejen. Kelstrup Skov bebyggelsen synes dog uforstyrret.
- 3) Særlige relikter: -
- 4) Arkæologiske interesser: -

KOELBJERG

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

Navn: Koelbjerg	Navnetype: -bjerg.
--------------------	-----------------------

Bemærkninger:

Koelbjerg er nævnt første gang 1493 i formen Kolbiergh. Forleddet kommer af "koll", som betyder "afrundet bakke". Efterleddet er "-bjerg", som betyder "naturlig forhøjning". Bebyggelsesnavne på -bjerg anses for dannet i vikingetiden.

Anlægstype: Udflytterby	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder.
----------------------------	---------------------------------------

Bemærkninger:

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten: Slynget vejby

Gårdene ligger uregelmæssigt placeret i forhold til den NS gående vej - kun 1 gård Ø for vejen - 1 gård et stykke tilbage trukket fra vejen.

b. Placering i forhold til by-marken

- ☒ centralby ☒ agerorientering ☐ skovoriering ☐ åorientering
☐ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

Bymarken har en langstrakt form.

c. Udskiftning

år: 1785 figur: Blokudskiftning, uregelmæssige blokke.

d. Udflytning 1/2

☒ ved udskiftningen☒ efter udskiftningen

1 gård flyttet til N del af bymark og 2 flyttet til S udkant af byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: trevangsbrug

rotation: 2/1

vangeantal: 5 el. flere.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Vissenbjerg, uregelmæssige morænebakker og plateaubakker.

jordbund: Moræneler og diluv. lagdelt ler, sand og grus samt forekomster af tørv.

naturlig afgrænsning: Mod N og delvis langs V-grænsen.

☐ overvejende☐ overvejende med større indhold af☒ blandingsøkonomi med agerjord, engjord og skov.

Engjord spredt rundt mellem agerjorden - skov i S del.

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret☐ opløst☒ delvis bevaret☐ opløst og nybebygget

Størsteparten af gårdene på deres gamle plads, ingen nybebyggelse i den gamle bytomt, veje og skel bevaret.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn☒ udskiftningshegnene☐ intet af betydning

En del af u-hegnene.

c. Ressourceområde

☐ større engareal☐ større skovareal☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald☐ større overdrevsareal☒ størsteparten opdyrket

Motorvej midt gennem bymarken N for byen.

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Odense	Vissenbjerg	Vissenbjerg

STATISTIK

Areal: 320 ha, heraf opdyrket 1682, 44%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	30	41	44	

Bebyggelsesenheder:

		1600-10	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:		4	5	8	8	11	11
Huse:		5	5		17 ¹⁾		
Huse m/ jord:						18	23
Huse u/ jord:				4		6	8
I alt:		9	10	12	25	35	42

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit
(100) 1664		5		6,0
(63) 1688	3	5		5,1
1844	10		1	
1903	10		1	

Folketal: 2

	1787	1845	1901
Voksne:	89	187	91
Børn:	68	132	41
I alt:	157	319	132

1) excl. Hesbjerg: 4 huse.

2) Udviklingen i folketallet forekommer urealistisk. Der er muligvis fejl i kildematerialet.

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

Besiddelsesforhold:			Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
Selvejere:								
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664	3		2	5				
1844	11	23						1
1903	11	31						

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 320 ha store ejerlav var i 1682 opdyrket 44%, hvilket er forholdsvis meget i betragtning af ejerlavets skovbygdeplacering. Endnu i 1664 takseredes byens skove for 81 svins olden, men skovene var stort set forsvundne c. 1800. Byen havde i 1682 treårig rotation i 5 el. flere vange. Hartkornet takseredes til 41 tdr. i 1684 og tilsvarende til 44 tdr. i 1844. Koelbjerg synes om de øvrige landsbyer i Vissenbjerg sogn at være opstået ved en sprængning og udparcellering i stjerneudskiftningsform af en stor centralby omkring kirken (E. Porsmose. Den regulerede Landsby. 1981, s. 181 f). Formentlig er dette sket i ældre middelalder. I løbet af 1700-tallet opstod en skovhuskoloni Hesbjerg i ejerlavet med i alt 4 huse i 1774. Koelbjerg blokudskiftedes i 1785. Koelbjerg rummede i senmiddelalderen 3 kron-selvejergårde, hvortil kom 3 kronfæstegårde. Kronen (Odensegård len) synes i 1500-tallet med disse 6 gårde at have været enebesidder i byen og denne situation holdt sig i 1664. Senere indgik Koelbjerg, ligesom størsteparten af Vissenbjerg sogn i kronens ryttergods og forsynedes som følge heraf med en rytterskole. Ved den store-krongodsauktion i 1764 overgik byens gårde til selveje. Et stort antal huse forblev dog fæstehuse under de nye selvejergårde. I 1806 rummede ejerlavet 11 selvejergårde (hvoraf de 4 udflyttede og enlige), 17 fæstehuse og 16 selvejerhuse. Antallet af gårde varierer noget fra 1500-tallet og frem til 1774 formentlig først og fremmest som følge af eksistensen af små skovbol på grænsen mellem gård- og hus-klassen. Rimeligvis er gårdtallet dog svagt stigende i perioden, ligesom det stiger yderligere fra 1774 til 1806. Som følge af den tidlige overgang til selveje er hus-tallet allerede særdeles højt i 1774 og stiger endnu i kraftig tempo frem til 1806. Til gengæld udebliver den normale ekspansion i det 19. årh. stort set. Gårdene var i 1684 forholdsvis små. Byen fremstår i 1664 som egaliseret.

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

Sammenfattende vurdering:

Ingen
interesse:☐

Interesse:

☒Stor
interesse:☐Særlig
interesse:☐

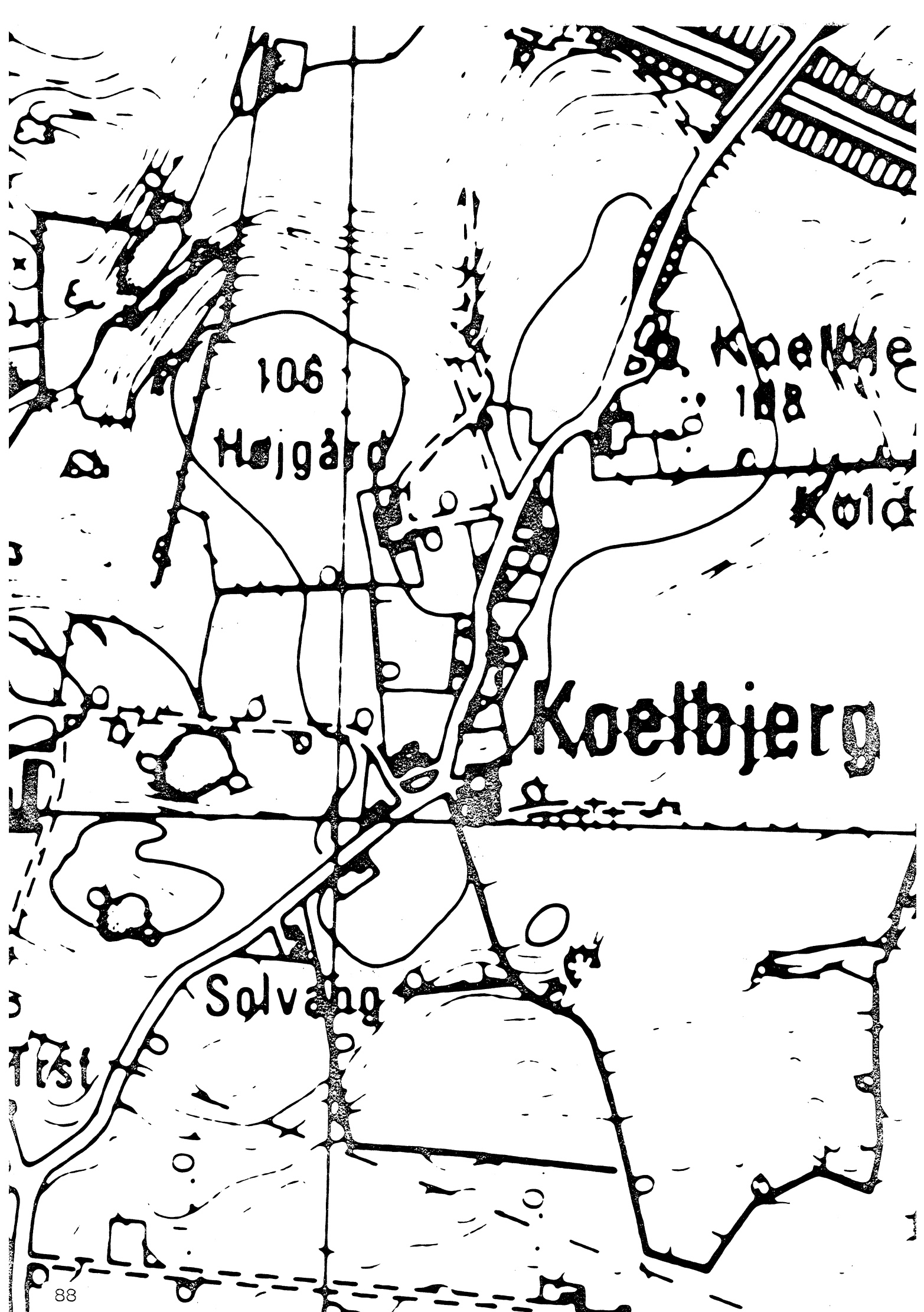
Landsbytypologisk vurdering: Interesse.

- 1). Anlægstype. Den lille udflytterby af navnetypen -bjerg er central-placeret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er den almindeligt forekommende slynget vejby type. Koelbjerg synes opstået ved en middelalderlig stjerneudskiftning af en stor centralby. I løbet af 1700-tallet opstod en skovbhuskoloni Hesbjerg i ejerlavet.
- 2). Udviklingstype. Byen var i senmiddelalderen helt på kronens hænder, idet halvdelen af gårdene var kron-selvejergårde og resten kron-fæstegårde. Ved den store krongodsauktion i 1764 købtes byens gårde til selveje, medens husene i lang tid fortsatte som fæstehuse. Som typisk for skovbygden er der tale om bebyggelsesekspansion i 1600-tallet, ligesom den tidlige overgang til selveje ledsages af betydelig vækst. Til gengæld udebliver den normale ekspansion i det 19. år. stort set.

Sammenfattende drejer det sig om en for området almindelig anlægstype, med gængs lidt træg udvikling.

Relikt-vurdering: Interesse.

1. Bytomten er delvis bevaret.
2. Kulturlandskabet har bevaret en del udskiftninghegn, men gennemskæres af motorvej.
3. Særlige relikter: rytterskole! *navn udbygget*.
- 4) Arkæologiske interesser: 4 frilagte gårdtomter.

106

Højgård

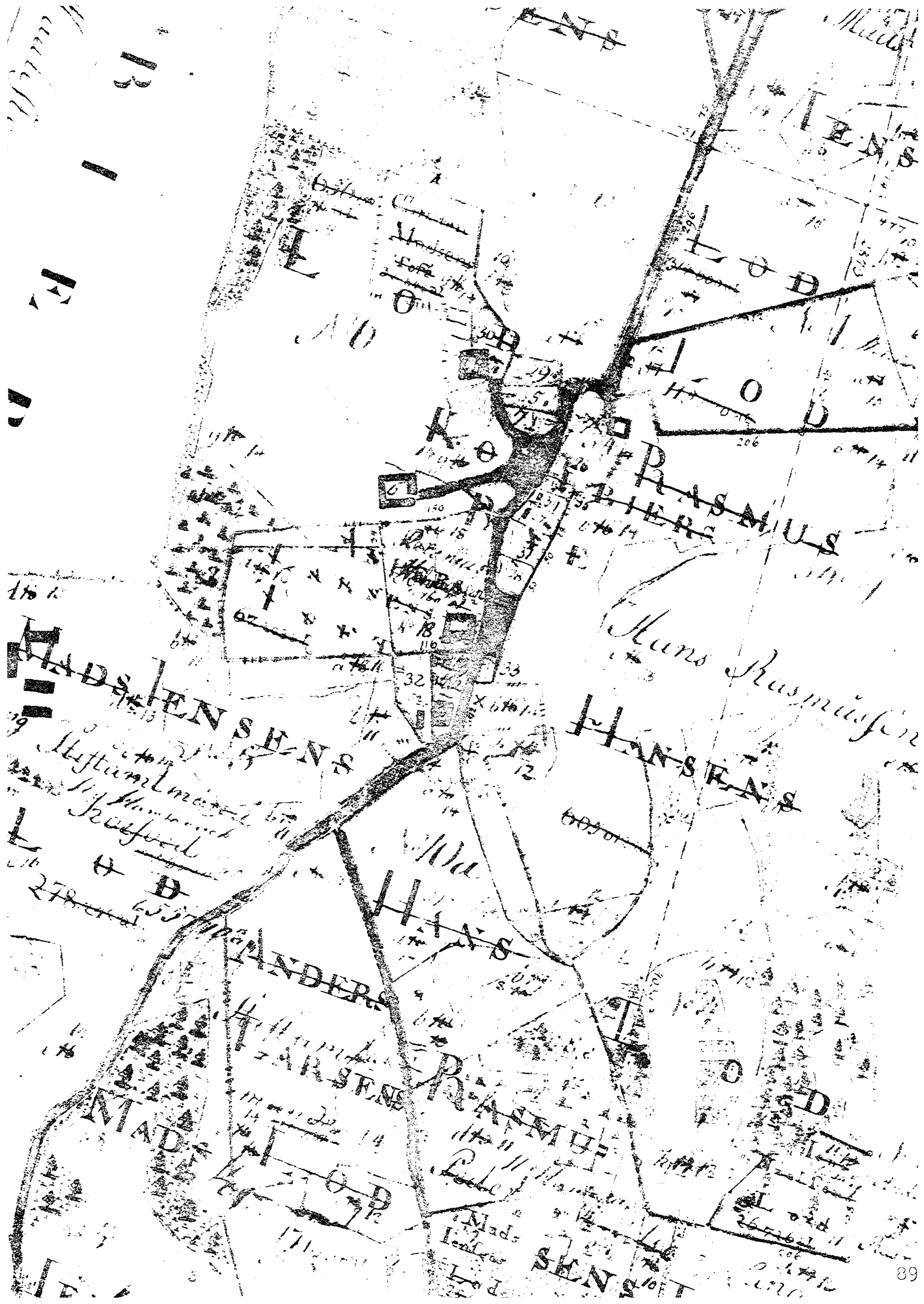
Kølbjerg

188

Kølbjerg

Kølbjerg

Sølvang

MAGTENBØLLE

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
-----------------	--------------------------	--------------------------------	-----------------------------

Navn: Magtenbølle	Navnetype: -bølle.
-----------------------------	------------------------------

Bemærkninger:

Magtenbølle er nævnt første gang 1295 i formen Mactekbølø. Forleddet kommer af det fra tysk indlånte kvindenavn "Maktild". Efterleddet er "-bølle", som betyder "enkeltgård, helgård".

Anlægstype: Udflytterbebyggelse.	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder
--	---

Bemærkninger:**Historiske tildragelser:**

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Uregelmæssig vejforteby. De få gårde og huse ligger i tre grupper. Østligst ligger 3 gårde. Vestligst 3 gårde og en del huse og nordligst (c. 500 m fra den vestlige gruppe) ligger 2 gårde "Låningsgårde". Den vestlige synes at være den primære. Bebyggelsen ligger omkring en uregelmæssig forte, hvorpå der er opført et hus.

b. Placering i forhold til by-marken

☒ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☐ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

Ressourceområdet er meget langstrakt.

c. Udskiftning

år: figur:

d. Udflytning

☒ ved udskiftningen 1 gård.

☒ efter udskiftningen 1 gård.

ØKONOMI

a. Vangesystem

Græsmarksbrug med
driftssystem: tægter.

rotation:

vangeantal:

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Vissenbjerg. Uregelmæssige morænebakker. Plateaubakker, topbakker, grusbakker samt en tunneldal.

jordbund: Diluv. lagd. ler med moræneler og diluv. lagd. sand samt mindre forekomster af tørv.

naturlig afgrænsning: Mod Ø, V, delvist mod N.

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af skov.

☐ blandingsøkonomi med

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret☐ opløst☒ delvis bevaret☐ opløst og nybebygget

Under 15% af gårdene flyttet ud. Resten ligger på deres oprindelige tomter. Enkelte huse opført i nyere tid - men ikke på den gamle forte.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn☒ udskiftningshegnene☐ intet af betydning

Under halvdelen bevaret.

c. Ressourceområde

☐ større engareal☐ større skovareal☒ uopdyrkede bakker med
mere end 12 % fald☐ større overdrevarsareal☒ størsteparten opdyrket

Landskabet er præget af enkelte udflyttergårde.

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

STATISTIK

Areal: 369 ha, heraf opdyrket 1688: 44%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	65 (+17)	53 (+ 13)	59	

Bebyggelsesenheder:

		1600-10	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:		9	9	10	13	21	22
Huse:		2	1		5		
Huse m/ jord:				1		21	16
Huse u/ jord:						8	11
I alt:		11	10	11	18	50	49

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit
(100) 1664		8	(1)	8,1
(100) 1688		8 (+2)		6,6
1844	18	3		
1903	19	3		

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	54	136	148
Børn:	24	79	77
I alt:	78	215	225

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
-----------------	--------------------------	--------------------------------	-----------------------------

Besiddelsesforhold:					Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
Selvejere:			Kronen:					
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			9	1				
1844	21	29						
1903	22	27						

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 369 ha. store ejerlav var i 1688 opdyrket 44%. Ejerlavet takseredes i 1688 (incl. Laaninggårde) til 66 tdr. hartkorn og i 1844 til 59 tdr. hartkorn. I 1688 var vangesystemet et ekstensivt græsmarksbrug. Magtenbølle synes oprindeligt at have været en del af et meget stort (nu opløst) Vissenbjerg ejerlav. Enkeltgårdene Sellebjerg og Egelund, der på kortet er regnet med til Skallebølles ejerlav er måske oprindelig udflyttet fra Magtenbølle.

Modsat de øvrige landsbyer i Vissenbjerg sogn synes Magtenbølle aldrig at have rummet selvejere. I 1295 testamenterede adelsmanden Niels Hamundsen sin ejendom i Magtenbølle til et kloster i Assens. I 1383 ejede Ulfeldt familien gods i byen. Før reformationen var hele byen på 8 gårde foruden Laaninggård dog samlet under kronen, hvorunder byen forblev frem til den store krongodsauktion i 1764, hvor bønderne selv købte deres gårde.

Antallet af gårde stiger mellem 1664 og 1688 fra 9 til 10 som følge af Laaninggårds deling. Igennem det 19. årh. fordobles gårdtallet. Antallet af huse er beskedent i 1600-1700-tallet, ligesom stigningen i hustallet igennem det 19. årh. er ret beskedent. Hele bebyggelsesekspansionen falder stort set fra 1774 til 1844, hvorefter der er stilstand frem til 1903, hvilket tillige afspejler sig i befolkningsvæksten.

Magtenbølles 8 gårde var allerede egaliserede i senmiddelalderen. I tilknytning til byen lå Laaninggård, der var dobbelt så stor (1664) 17 tdr. hartkorn) som de andre gårde. Imidlertid deltes den store gård inden 1688. Som følge af den hurtige ekspansion efter overgangen til selveje opløstes den egaliserede struktur inden 1802.

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse:☐

Interesse:

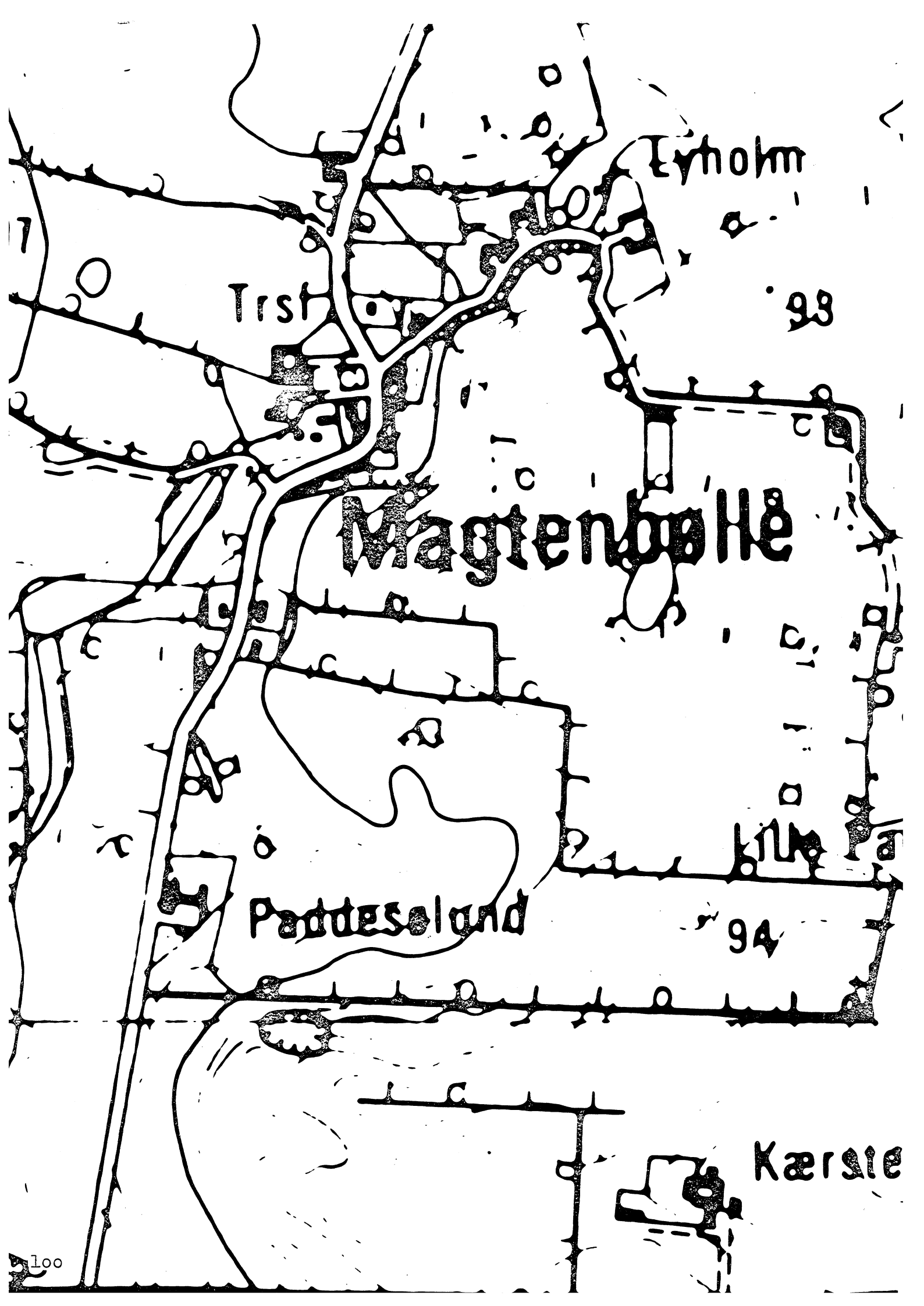
☐Stor
interesse:☒Særlig
interesse:☐**Landsbytypologisk vurdering:** Stor interesse.

1. Anlægstype. Den lille udflytterby synes udparcelleret af et oprindeligt meget stort Vissenbjerg-ejerlav. Senere er igen udparcelleret en række enkeltgårde. Bebyggelsen er agerorienteret og centralplaceret i ejerlavet, der i øvrigt er stærkt præget af skovbygdens urolige terræn samt opsplittede ressourcer. Som følge heraf er bytomten meget løs og præget af terrænforholdene ligesom vangesystemet i 1688 var et ekstensivt græsmarksbrug.
2. Udviklingstype. Byen samledes allerede i senmiddelalderen på kronens hånd og gårdene egaliseredes inden reformationen. Låninggård kunne være en oprindelig væbnergård. Overgangen til selveje ledsages af en hurtig ekspansion, der dog i det 19. årh.s anden halvdel afløses af stagnation.

Sammenfattende drejer det sig om en forholdvis ren skovby type, hvis udvikling dog er forholdvis ukarakteristisk.

Relikt-vurdering: Stor interesse.

- 1) Bytomten er delvis bevaret og har bevaret sit terrænafhængige krogede vejforløb.
- 2) Kulturlandskabet er for størstedelens vedkommende opdyrket og præget af udflyttergårde.
- 3) Særlige relikter: -
- 4) Arkæologiske interesser: -

Lynholm

Tist

98

Mogtenbølle

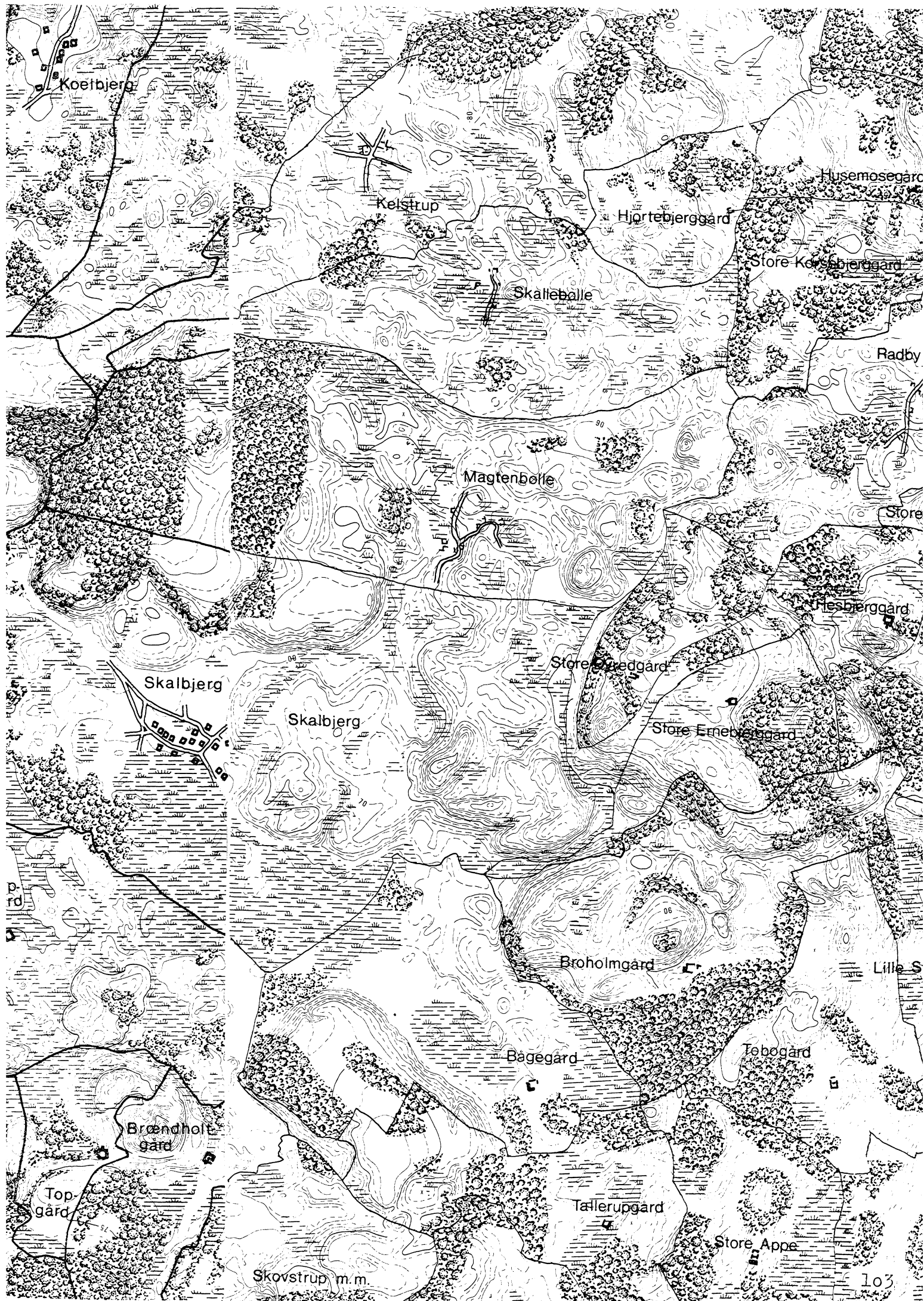
Paddesolund

94

Kærste

SKALBJERG

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

Navn: Skalbjerger	Navnetype: -bjerg.
--------------------------	---------------------------

Bemærkninger:

Skalbjerger er nævnt første gang 1295 i formen Skalebyargh. Forleddet synes at komme af substantivet "skali", som betyder "skal". Det er usikkert, hvad skal sigter til, måske forekomsten af mange snegleskaller. Efterleddet er "-bjerg", som betyder "naturlig forhøjning". Bebyggelsesnavne på -bjerg anses for dannet i vikingetiden.

Anlægstype: Adelby	Anlæggelsestidspunkt: Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.
---------------------------	---

Bemærkninger:

Historiske tildragelser:

Over for kroen ved vejen til Skalbjerger er 1924 rejst en sten til minde om 36 bønderes kamp mod regeringen 1628-1768 om deres selvejerrettigheder og de to sidste førere i denne kamp. Dines Hansen, Andebølle, og Niels Christensen, Skalbjerger (Årbog Odense 1924).

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Vejklyngeby.

Af byens 11 gårde ligger 7 inde i en langstrakt "forte" omgivet af to veje, mens 1 ligger lige syd for den sydlige vej og 3 ligger øst for gårdklyngen. Det ser ud som om de sidste ligger langs en vej, der er udviklet fra den sydlige vej gennem byen.

b. Placering i forhold til by-marken

☒ centralby ☐ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☐ randby ☒ engorientering ☐ kystorientering

Et større engområde støder op til byen syd fra.

c. Udskiftning

år: 1787 figur: Blokudskiftning. Mange mindre rektangulære stykker.

d. Udflytning

☐ ved udskiftningen

☒ efter udskiftningen

4 gårde flyttet ud (evt. nedlagt).

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: Græsmarksbrug med rotation:
vangeantal: tægter.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Vissenbjerg. Plataubakker og grusbakker.

jordbund: Sengl. ferskvandsler med moræneler og diluv. lagd. ler og tørv.

naturlig afgrænsning: Mod S, V og delvis N.

☐ overvejende

☐ overvejende med større indhold af

☒ blandingsøkonomi med agerjord og engjord.

Engjorden findes i bymarkens periferi.

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret☐ opløst☒ delvis bevaret☐ opløst og nybebygget

Fire ud af elleve gårde er flyttet/nedlagt, men der er ingen nybebyggelse på de gamle tomter. Vejnettet er stort set intakt, men mindre reguleringer foretaget både i den østlige og vestlige ende. I den vestlige ende er der nybygget en skole. Parcelhusbyggeri nord for byen op til bygrænsen. En del gårde er tilsyneladende udflyttet inden kortet er tegnet.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn☒ udskiftningshegnene☐ intet af betydning

En lille del af udskiftningshegnene er bevaret.

c. Ressourceområde

☐ større engareal☐ større skovareal☒ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald☐ større overdrevsareal☒ størsteparten opdyrket

Der er bygget parcelhuse nord for byen og langs vejen mod syd fra den vestlige byende.

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

STATISTIK

Areal: 626 ha, heraf opdyrket 1688: 29%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	59	49	103	

Bebyggelsesenheder:

		1600-10	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:		16	16	18	19	22	26
Huse:		7	9		30		
Huse m/ jord:				2		32	41
Huse u/ jord:				12		5	26
I alt:		23	25	32	49	59	93

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit
(88)	1664	14	1	1	3,7
(89)	1688	16	2		2,7
	1844	13	6	3	
	1903	18	7	1	

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	152	255	290
Børn:	65	136	164
I alt:	217	391	454

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Odense	Vissenbjerg	Vissenbjerg

Besiddelsesforhold:					Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
Selvejere:			Kronen:					
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664	7		6	9			3	
1844	22	37						
1903	26	67						

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 626 ha. store ejerlav var i 1688 kun opdyrket 29%. Som følge heraf steg hartkornstakseringen fra 49 tdr. hartkorn i 1688 til 103 tdr. i 1844. Skalbjerger kan muligvis oprindeligt være udparcelleret af et meget stort Vissenbjerg ejerlav. Byen havde i 1688 et ekstensivt græsmarksbrug med tægter ¹⁾.

I 1200 og 1300-tallet omtales højadelige besiddelser i Skalbjerger, medens Skt. Hans Kloster fra 1455 til 1511 opkøber mindst tre enheder i byen, ligesom Dalum Kloster i 1533 var i besiddelse af én gård. Hovedparten af byens gårde nemlig på dette tidspunkt ti gårde var dog i selvejerbesiddelse. Med reformationen kom således langt hovedparten af byen i kronens besiddelse. Antallet af selvejere var i 1600 dalet til syv, til gengæld kæmpede de resterende forbitret for deres rettigheder frem til 1700-tallets midte (jvf. mindsten ved Skalbjerger). Ved den store krongodsauktion i 1764 købte bønderne deres egne gårde.

Antallet af gårde synes svagt stigende fra 1610 til 1774. Ekspansionen i gårdtallet i det 19. årh. er af normalt omfang. Hustallet er forholdsvis højt i 1600-tallet - et karakteristisk træk for selvejergårde - og stiger voldsomt frem til 1774. Husekspansionen tager herefter noget af, således at gård/hus forholdet er normalt i 1903. Befolkningsstigningen i det 19. årh. er ligeledes af normalt omfang.

Gårdene vurderedes i 1664 og 1688 meget lavt i hartkorn, og byen synes aldrig egaliseret.

Igennem det sidste hundrede år har Skalbjerger udviklet sig som stationsby.

- 1) I 1802 omtales det, at byen har fortrinlige græsgange og som følge heraf var i stand til at sælge meget smør.

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
----------	---------	----------	-------

Sammenfattende vurdering:

Ingen
interesse:☐

Interesse:

☒Stor
interesse:☐Særlig
interesse:☐

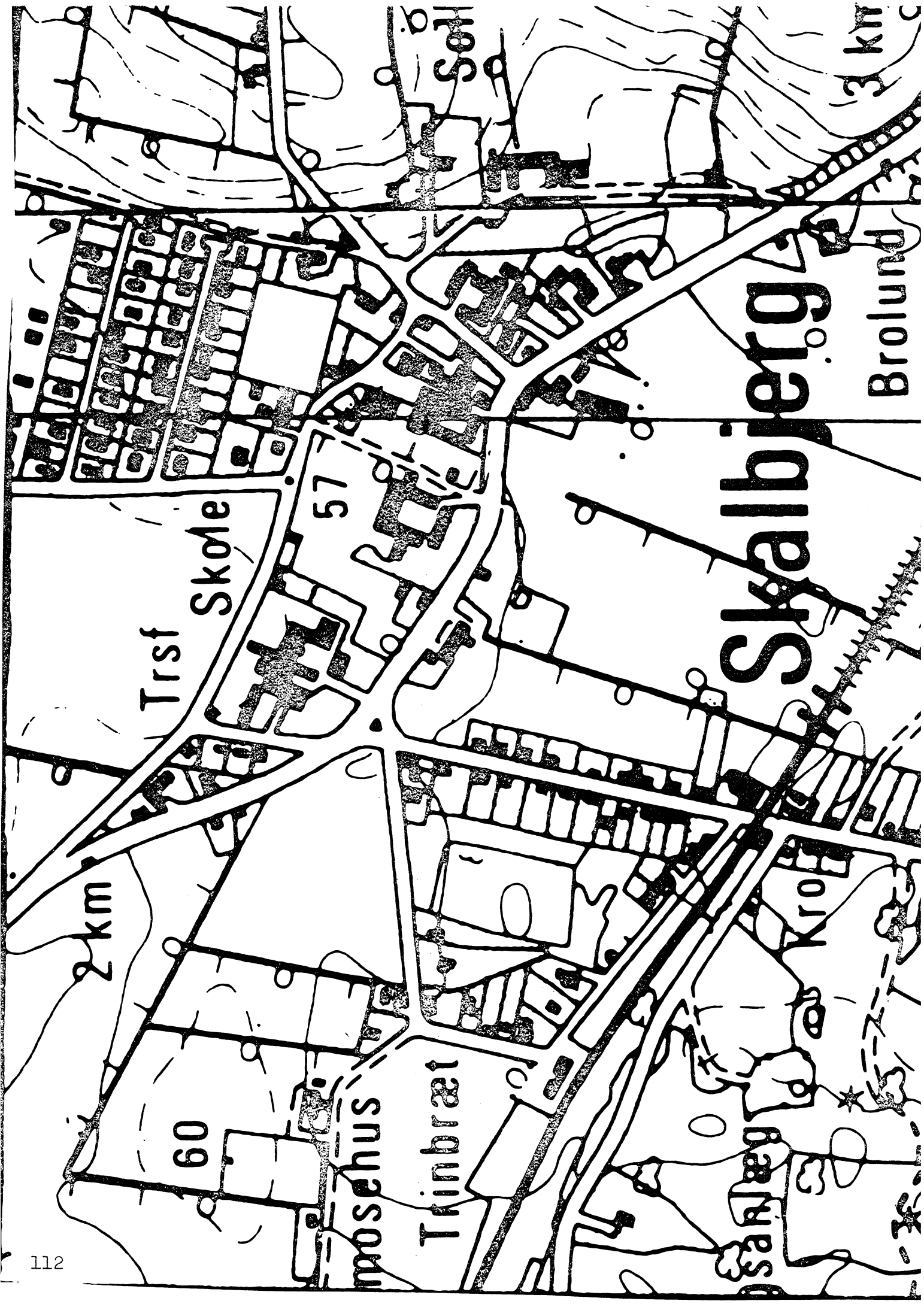
Landsbytypologisk vurdering: Interesse.

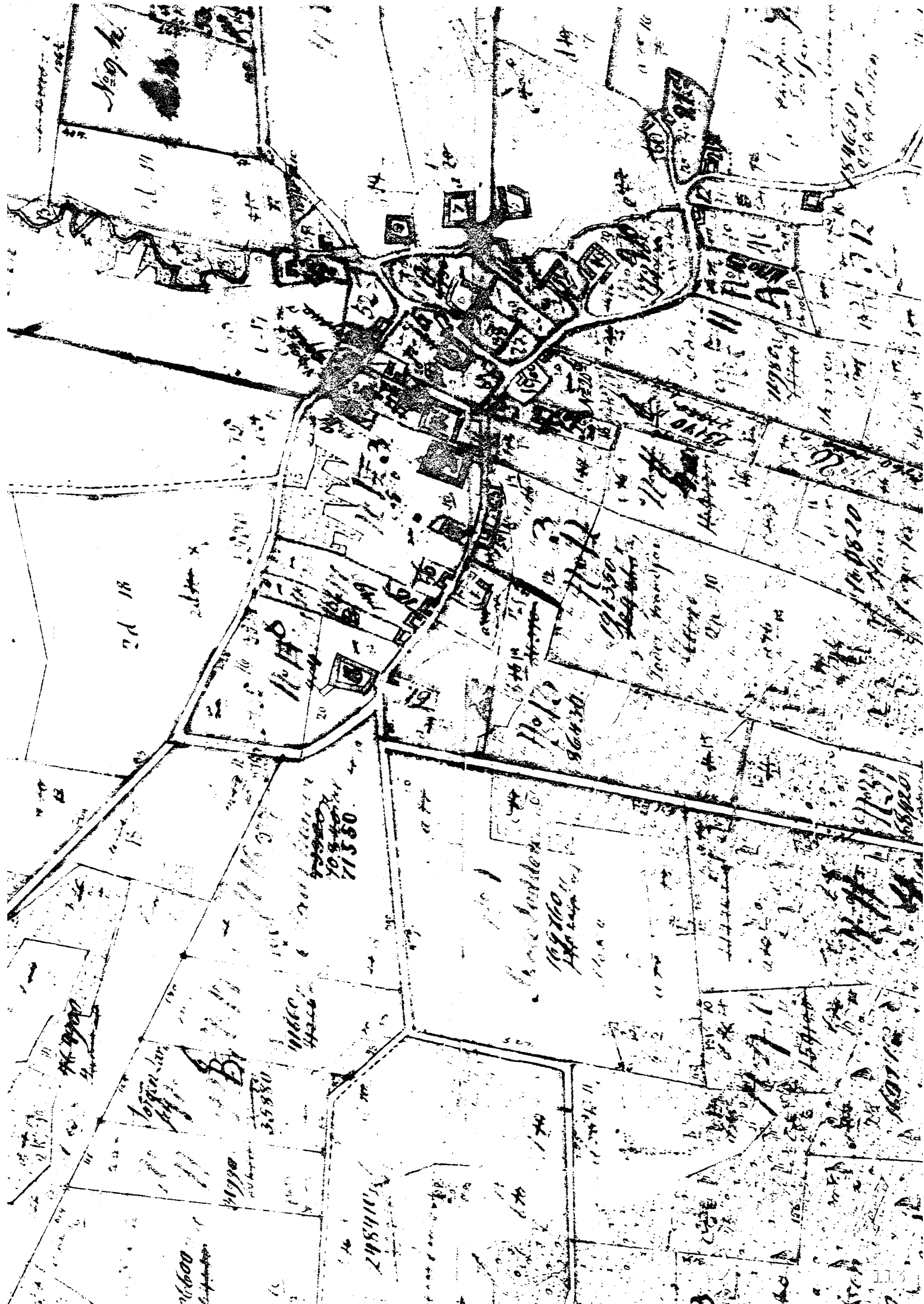
1. Anlægstype. Den middelstore adelby (?) er engorienteret og central-placeret i sit ejerlav, der er præget af skovbygdens urolige terrænforhold og opsplittede ressourcer. Som følge heraf er opdykningsprocenten i 1688 lav, vangsystemet ekstensivt, gårdene små og bytomten ret uregelmæssig - alt sammen karakteristisk for skovbygden.
2. Udviklingstype. Byen domineres fra middelalder af selvejere, der dog efterhånden overlader deres gårde til kronen. I 1764 køber bønderne deres egne gårde ved krongodsauktionen. Som følge af selvejergårdene er hustallet ret højt i 1600-1700-tallet. I de sidste 100 år har byen udviklet sig som stationsby.

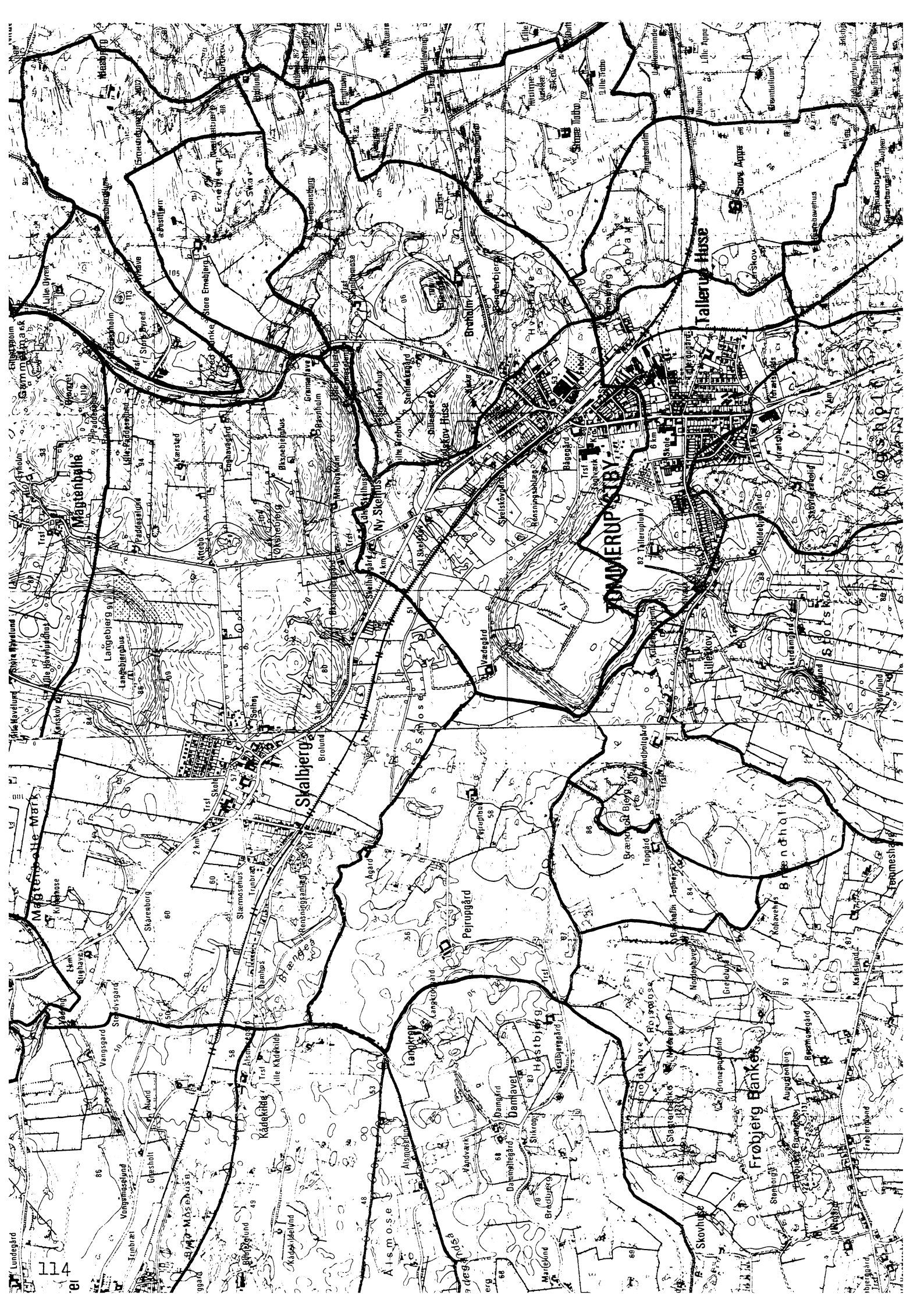
Sammenfattende drejer det sig om en forholdsvis ren skovby-type, der dog er usædvanlig stor og uden særlige udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

- 1) Bytomten er kun delvis bevaret, idet under halvdelen af det oprindelige gårdtal er tilbage. Større parcelhusbyggeri og en del reguleringer af vejnettet.
- 2) Kulturlandskabet er for størstepartens vedkommende opdyrket og har ikke bevaret større dele af hegnene.
- 3) Særlige relikter: - *Rydstol*
- 4) Arkæologiske interesser: -

SKALLEBØLLE

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

Navn: Skallebølle	Navnetype: -bølle.
----------------------	-----------------------

Bemærkninger:

Skallebølle er nævnt første gang 1500 i formen Skollebøl. Forleddet kommer enten af mandsnavnet "Skalli" eller af "skalle" som betyder nøgen lyngbakke. Efterleddet er "-bølle", som betyder "enkeltgård, helgård".

Anlægstype: Udflytterbebyggelse	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder.
------------------------------------	---------------------------------------

Bemærkninger:

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Samling enestegårde.

Gårdene ligger spredt ud over ejerlavet. To gårde og to huse ligger samlet midt i bymarken nord for landevejen - altså rester af landsbyen.

b. Placering i forhold til by-marken

- ☒ centralby ☐ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering
☐ randby ☒ engorientering ☐ kystorientering

c. Udskiftning

år: ? figur: Blokopdelt. Mange mindre blokke.

d. Udflytning 0

- ☐ ved udskiftningen
☐ efter udskiftningen

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: Græsmarksbrug med rotation:
vangeantal: tægter.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Vissenbjerg, Uregelmæssige morænebakker med en tunneldal.

jordbund: Moræneler.

naturlig afgrænsning: Mod S og Ø.

☐ overvejende

☐ overvejende med større indhold af

☒ blandingsøkonomi med agerbrug, engjord, skov og mose. Ingen af disse kulturstyper er koncentreret på ét sted.

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret☒ opløst☐ delvis bevaret☐ opløst og nybebygget

Kun én gård tilbage af den oprindelige bytomt.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn☐ udskiftningshegnene☒ intet af betydning

c. Ressourceområde

☐ større engareal☒ større skovareal☒ uopdyrkede bakker med
mere end 12 % fald☐ større overdrevsareal☐ størsteparten opdyrket

Skovareal syd for byen bevaret. En del af ejerlavet er nu optaget af parcelhusbyggeri. Hovedvej A1 løber igennem ejerlavet.

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

STATISTIK

Areal: 198 ha, heraf opdyrket 1688: 35%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	10	8	32 (Incl. flere enestegårde).	

Bebyggelsesenheder:

		1600-10	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:		3	3	3	3	12	10
Huse:		3			12		
Huse m/ jord:						14	38
Huse u/ jord:						2	12
I alt:		6	3	3	15	28	60

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit
(100)	1664	2	1		3,3
(100)	1688	3			2,7
	1844	10	2		
	1903	8	2		

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	35	124	154
Børn:	21	57	85
I alt:	56	181	239

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
-----------------	--------------------------	--------------------------------	-----------------------------

Besiddelsesforhold:					Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
Selvejere:			Kronen:					
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664	1		2					
1844	12	16						
1903	10	50						

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 198 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket 35%. Ved opmålingen af ejerlavet i 1811 modtoges imidlertid en række enestegårde (Sundsled, Sellebjerg, Egelund), der alle kendes helt tilbage i 1500-tallets begyndelse. Skallebølle selv fortjener knap navnet landsby, efter som bebyggelsen kun bestod af tre gårde, hvoraf den ene synes udflyttet inden 1811. Idag er der kun en gård tilbage på den oprindelige tomt. Den lille tomt synes oprindelig udflyttet fra Kelstrup.

I senmiddelalderen omtales tre selvejergårde i Skallebølle, men inden 1664 synes de to gårde at være overladt til kronen. Gårdene generhvervedes til selveje ved den store krongodsauktion i 1764.

Gårdenes antal synes stabilt fra senmiddelalder til 1774, hvorefter antallet mangedobles, delvis dog som følge af at tre oprindelige enestegårde i 1844 og 1903 regnes med til ejerlavet. Hustallet er allerede højt i 1774 og vokser fortsat meget kraftigt igennem det 19. årh.'s anden halvdel. I overensstemmelse hermed fire-dobles befolkningstallet fra 1787 til 1901.

Gårdene var i 1688 ret små målt i hartkorn, medens deres dyrkede areal var af normalt omfang. Imidlertid dyrkedes jorden i et ekstensivt græsmarksbrug.

Den voldsomme ekspansion og udflytning i det 19. årh. har helt sprængt rammerne for den lille landsbybebyggelse. I dag præges ejerlavet til lige af hovedvejs- og parcelhusbyggeri.

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

Sammenfattende vurdering:Mindre
interesse:☒

Interesse:

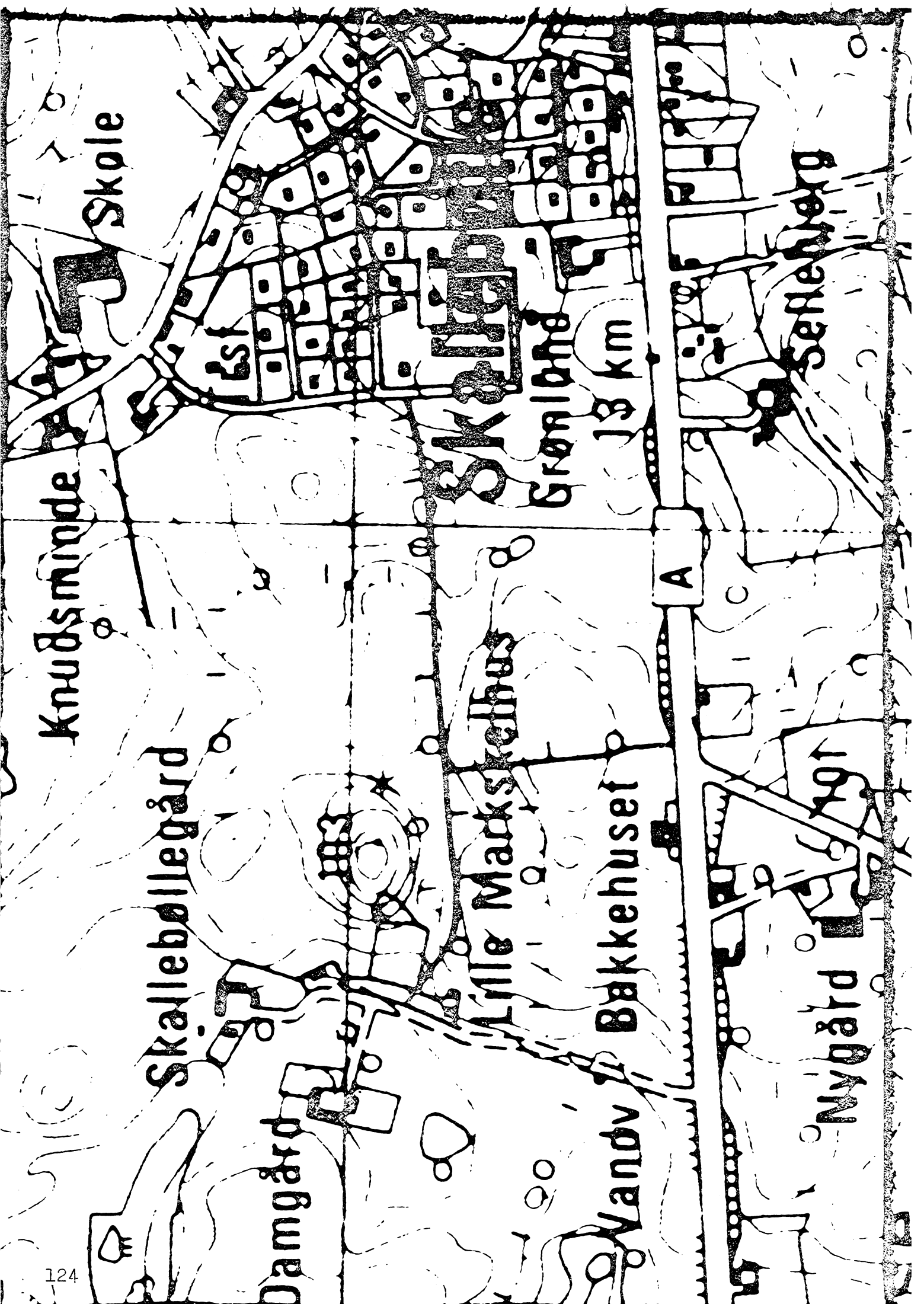
☐Stor
interesse:☐Særlig
interesse:☐**Landsbytypologisk vurdering:** Interesse.

1. Anlægstype. Den lille udflytterby er centralplaceret i sit ejerlav med engorientering. Ejerlavet er stærkt præget af skovbygdens urolige terræn og stærkt opsplittede ressourcer. Vangesystemet er ekstensivt, opdykningsprocenten lav og hartkornsgennemsnittet lavt - alt sammen karakteristisk for skovbyen.
2. Udviklingstype. Byens tre gårde var i senmiddelalderen alle på selvejerhænder, men overtoges efterhånden af kronen der påny afhændede dem til selveje i 1764. Som følge af den stærke ekspansion i det 18.-19. årh. mister bebyggelsen sit sluttede præg og ejerlavet domineres totalt af enligtliggende gårde.

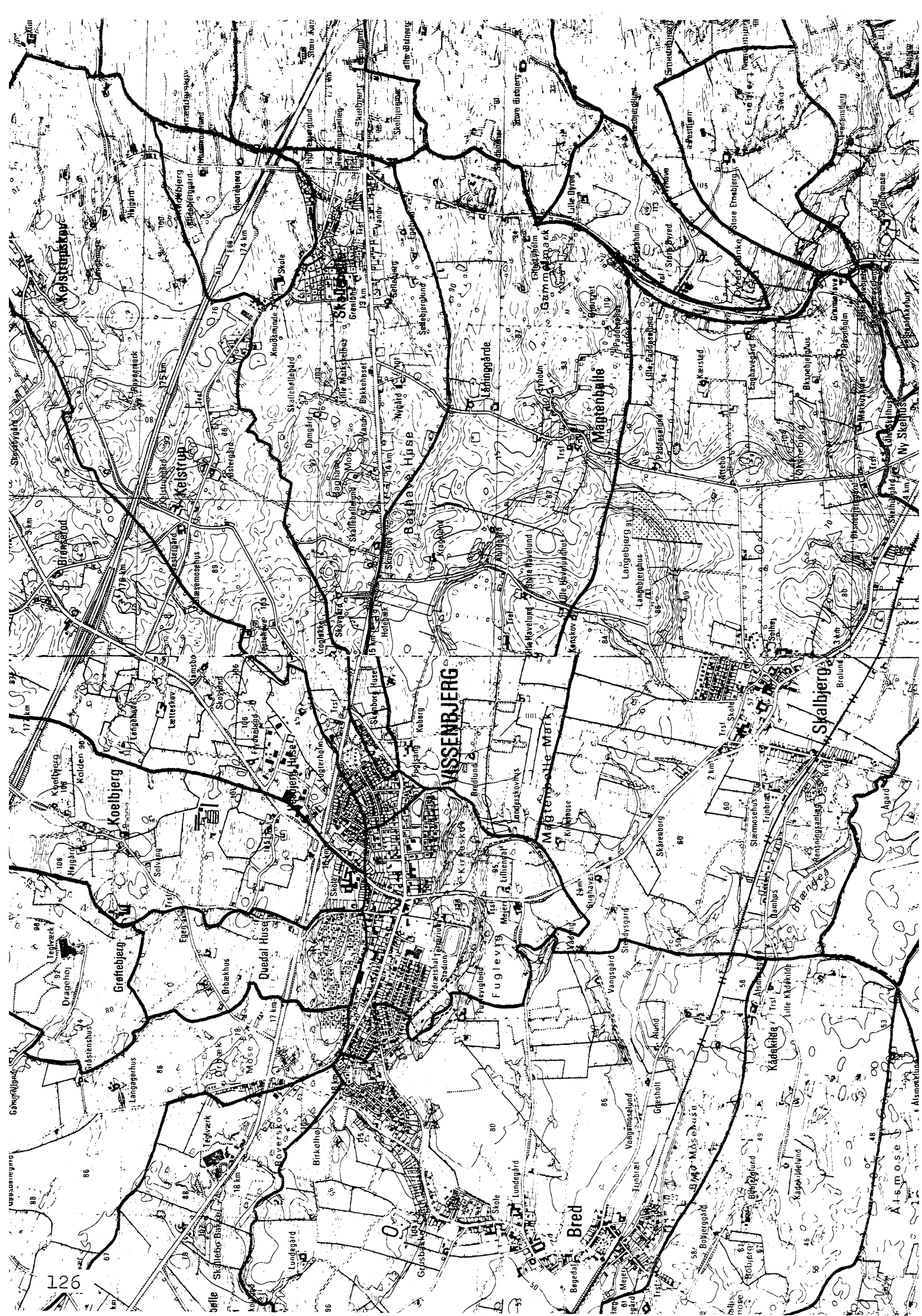
Sammenfattende drejer det sig om en forholdsvis ren skovbytype, der er blevet sprængt af decentraliseringen af bebyggelsen i nyere tid.

Relikt-vurdering: Mindre interesse.

- 1) Bytomten er opløst.
- 2) Kulturlandskabet er i dag præget af enkeltgårde samt parcelhusbyggeri i forbindelse med hovedvej A1.
- 3) Særlige relikter : ?
- 4) Arkæologiske interesser: én frilagt gårdtomt.

SKOVSBY

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

Navn: Skovsby	Navnetype: -by.
------------------	--------------------

Bemærkninger:

Skovsby er nævnt første gang 1427 i formen Skowsbo. Forleddet kommer af "Skogh", som betyder "skov". Efterleddet er "-by" som betyder "landsby". Bebyggelsesnavne på -by anses normalt for dannet i vikingetiden, men genitivendelsen "s" i Skovsby peger dog på middelalder.

Anlægstype: Udflytterby	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder.
----------------------------	---------------------------------------

Bemærkninger:

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby

Byens få gårde ligger langs den slyngede vej gennem byen - uregelmæssigt fordelt. Lige nord for byen et mindre højdedrag.

b. Placering i forhold til by-marken

- ☒ centralby ☒ agerorientering ☐ skovoriering ☐ åorientering
☐ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

I den nordlige del af Brønserud og Skovsby ejerlav.

c. Udskiftning

år: figur: Blokinddeling.

d. Udflytning 1 gård.

- ☐ ved udskiftningen
☒ efter udskiftningen

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: Græsmarksbrug med rotation:
vangeantal: tægter.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Vissenbjerg. Uregelmæssige morænebakker.

jordbund: Moræneler med lidt deluv. lagd. grus og alluv. ferskvandsdynd.

naturlig afgrænsning: Delvis, terrænet stærkt uregelmæssigt.

- ☐ overvejende
☐ overvejende med større indhold af
☒ blandingsøkonomi med ager, skov og eng. De tre kulturtyper er spredt rundt i ejerlavet.

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret☐ opløst☒ delvis bevaret☐ opløst og nybebygget

En gård udflyttet ud af fem i selve landsbybebyggelsen. Ingen nybebyggelse af betydning. Vejnettet er blevet forlagt og der er kommet en vigtig trafikåre gennem byen fra nordøst til sydvest, hvilket tilsammen har ændret byens karakter noget.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn☐ udskiftningshegnene☒ intet af betydning

c. Ressourceområde

☐ større engareal☒ større skovareal☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald☐ større overdrevarsareal☐ størsteparten opdyrket

Et skovareal er bevaret syd for byen.

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

STATISTIK

Areal:							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903			
	26	22	59 (incl. Brønserud).				
Bebyggelsesenheder:							
		1600-10	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:		6	6	6	6	17 ¹	18 ¹
Huse:			6		9		
Huse m/ jord:				1		30 ¹	31 ¹
Huse u/ jord:				1		2 ¹	17 ¹
I alt:		6	12	8	15	49	66
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit		
(67)	1664	4	2		4,3		
(75)	1688	5	1		3,6		
	1844	15	1	1			
	1903	16	2				
Folketal:							
		1787	1845	1901			
	Voksne:	78	92	145			
	Børn:	43	51	88			
	I alt:	121	143	233			

1. Incl. Brønserud.

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
-----------------	--------------------------	--------------------------------	-----------------------------

Besiddelsesforhold:					Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
Selvejere:			Kronen:					
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664	3		3	6				
Incl. 1844Brønserud	17	32						
Incl. 1903Brønserud	18	48						

Udviklingsbeskrivelse:

Skovsby synes udparcelleret af Brønserud ejerlav og byen må derfor formentlig være anlagt i middelalder. Der findes imidlertid på byens marked et "Gammeltofte"-navn, der formentlig vidner om en forgænger til den nuværende bebyggelse. Skovsby takseredes i 1688 til 22 tdr. hartkorn, medens angivelsen for det 19. årh. er fælles for Skovsby og Brønserud. Som typisk for skovbygden er ressourcerne i ejerlavet stærkt opsplittede og byen har ekstensivt driftssystem.

I senmiddelalderen var der fire selvejere i byen. Herudover erhvervede Skt. Hans Kloster i 1427 en enkelt gård og senere endnu en gård i byen. Med reformationen kom hele byen således under kronen. I 1664 holdt tre af bønderne stadig fast ved deres selvejendom, men også de måtte give op. Ved krongodsauktionen i 1764 kom gårdene atter i selveje. I 1802 bestod byen af 11 selvejergårde, 14 selvejerhuse og 7 fæstehuse.

Medens gårdtallet fra senmiddelalderen til 1774 uforandret var 6 satte overgangen til selveje således en voldsom ekspansion igang. Hus-tallet var allerede højt i 1774 og stiger herefter kraftigt frem til 1802. I forhold hertil synes befolkningsekspllosionen fra 1787 til 1845 meget beskeden.

Som typisk for skovbygden er gårderne ret små, byen synes aldrig ega-liseret.

FYNS AMT	Herred: Odense	Kommune: Vissenbjerg	Sogn: Vissenbjerg
----------	-------------------	-------------------------	----------------------

Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse:☐

Interesse:

☒Stor
interesse:☐Særlig
interesse:☐**Landsbytypologisk vurdering:** Stor interesse.

1. Anlægstype. På trods af navnetypen (-by) synes Skovsby anlagt som udflytterbebyggelse fra Brønserud. Skovsby fremviser i øvrigt hele rækken af skovbyens karakteristika: spredt og uregelmæssig bytomtstruktur, opsplittede ressourcer, ekstensivt driftssystem og små gårde. Et marknavn "Gammeltofte" vidner om forgængeren for den nuværende bebyggelse.
2. Udviklingstype. Byens gårde var i senmiddelalderen delt mellem Skt. Hans Kloster og kronen (selvejergårde), og kom ved reformationen helt på kronens hænder. Den hurtige overgang til selveje ved kron-godsauktionen i 1764 ledsagedes af en forholdsvis stærk ekspansion.

Sammenfattende drejer det sig om en forholdsvis ren skovby type med gængs udvikling.

Relikt-vurdering: Interesse.

- 1) Bytomten er for gårdenes vedkommende delvis bevaret, men byen præges i dag afgørende af nye store vejanlæg.
- 2) Kulturlandskabet har ikke bevaret udskiftningsghenene i nogen større udstrækning.
- 3) Særlige relikter: -
- 4) Arkæologiske interesser: en frilagt gårdtomt.

